

SPRÁVA BÝVALÉHO VELITEĽA PEŠIEHO PRÁPORU VI/53 MJR. DANIELA KUNICA O ÚČASTI PRÍSLUŠNÍKOV LETECKÉHO PARKU NA LETISKU MOKRAĎ V SNP

JOZEF BYSTRICKÝ

BYSTRICKÝ, J.: Report of Former Commander of Infantry Battalion VI/53, Major Daniel Kunic, on the Participation of Air Park Personnel at Mokrad' Airfield in the Slovak National Uprising. *Vojenská história*, 1, 29, 2025, pp 83-113, Bratislava.

The Military History Archive in Bratislava holds a little-known document on the participation of Air Park staff at Mokrad' during the Slovak National Uprising, prepared in April 1947 by Major Daniel Kunic, former commander of Infantry Battalion VI/53, at the request of the Information Commission of the Slovak National Council. The author of this document was born on January 4, 1911, in Pukanec and was originally a teacher by profession. He was activated in the Slovak Army in 1940. In the spring of 1944, he actively joined the anti-fascist resistance within the Air Park at Mokrad' airfield. Following the outbreak of the Slovak National Uprising on 29 August 1944, he took command of the Air Park and organised its staff into a combat unit, which was incorporated into the VI Tactical Group as Battalion VI/53 (codename: "Lev" (Lion)) on 10 September 1944. After the war, he continued serving in the Czechoslovak army until 31 December 1957, when he was discharged to the reserves with the rank of colonel. The report is chronological in nature and concerns events of the Slovak National Uprising.

Keywords: Daniel Kunic, Air Park, Mokrad' Airfield, Battalion VI/53

<https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.1.5>

Vo Vojenskom historickom archíve v Bratislave sa nachádza takmer neznámy dokument o účasti príslušníkov Leteckého parku v Mokradi v Slovenskom národnom povstaní, ktorý na základe žiadosti Povereníctva informácií Slovenskej národnej rady v apríli 1947 spracoval bývalý veliteľ pešieho práporu VI/53 mjr. Daniel Kunic¹. Autor predmetného dokumentu sa narodil 4. januára 1911 v Pukanci. Pôvodným povoláním bol učiteľ. 6. júna 1931 bol odvedený do čs. brannej moci a 1. októbra 1931 prezentovaný na vykonanie prezenčnej služby v pešom pluku 26. V hodnosti vojaka bol zaradený do jeho 3. poľnej rotý a súčasne na základe povoleného odkladu prezenčnej služby bol preložený na trvalú dovolenku. 17. júla 1933 bol opätovne prezentovaný na vykonanie prezenčnej služby a od 17. júla 1933 do 28. februára 1934 bol v Škole na výchovu dôstojníkov pešieho vojska v zálohe v Košiciach. Po jej skončení slúžil v pešom pluku 26 až do 19. októbra 1934, keď bol prepustený na trvalú dovolenku ako podporučík pechoty v zálohe. 1. januára 1937 bol povýšený na poručíka pechoty v zálohe. 25. októbra 1938 nastúpil na vykonávanie činnnej vojenskej služby počas mobilizácie, v ktorej zotrval do 7. januára 1939. Od 10. júla 1939 do 5. augusta 1939, už ako dôstojník v zálohe slovenskej brannej moci, vykonal cvičenie v náhradnej letke leteckého pluku 3 v Piešťanoch vo funkcii zástupcu veliteľa náhradnej letky. V súvislosti so vstupom Slovenskej republiky do vojny proti Poľsku absolvoval od 1. septembra do 23. októbra 1939 v pešom pluku vo Zvolene mimoriadne cvičenie v zbrani ako II. pobočník veliteľa náhradného práporu. 1. februára 1940 bol aktivovaný v hodnosti poručíka pechoty a nastúpil službu v pešom pluku 7 v Žiline vo funkcii veliteľa guľometnej čaty

¹ Vojenský historický archív Bratislava, Zb. č. 9, Československá armáda v Slovenskom národnom povstaní 1944, šk. 25, a. j. 72-9. Letecký park v Slov. nár. povstaní.
Odpis dokumentu publikujeme bez jazykovej úpravy.

v poddôstojníckej škole. V polovici apríla 1940 bol na vlastnú žiadosť premiestnený k Leteckému skladu v Nitre ako veliteľ pomocnej letky. V decembri 1940 došlo k premiestneniu Leteckého parku² z Nitry do Trenčianskych Biskupíc, kde bol nadporučík (povýšený 1. augusta 1940) Kunic 1. januára 1941 ustanovený na funkciu veliteľa zásobovacieho oddielu. Túto funkciu vykonával až do začiatku mája 1944, keď došlo k zmene jeho funkčného zaradenia na technického hospodára Leteckého parku. Medzi tým bol 1. júla 1942 povýšený na stotníka (stot.) pechoty a na konci decembra 1942 preložený do skupiny dôstojníkov technického zbrojníctva letectva. V marci 1943 bol Letecký park umiestnený na letisko Mokrad'. Na jar 1944 tu stot. Kunic začal nadväzovať kontakty s členmi civilného ilegálneho odbojového hnutia a formujúcim sa partizánskym hnutím. V lete 1944 spolu so zástupcom veliteľa Leteckého parku stot. let. Mikulášom Šumichrastom³ vytvoril kruh spolupracovníkov pre prípravu zapojenia príslušníkov Leteckého parku do ozbrojeného boja proti Nemecku a s ním kolaborujúcemu režimu. Ráno 29. augusta 1944 na nástupe celej posádky vyhlásil, že sa v neprítomnosti veliteľa Leteckého parku mjr. let. Kornela Jančeka⁴ ujíma velenia, že týmto aktom Letecký park vypovedá poslušnosť a prisahu vernosti slovenskému prezidentovi a bratislavskej vláde a zapája sa do ozbrojeného boja proti fašizmu. Vyzval prítomných, aby sa dobrovoľne rozhodli buď pre boj, alebo pre bezproblémový odchod z letiska. Okrem dvoch príslušníkov Leteckého parku, ktorí v noci opustili letisko, všetci zostali. Ešte v priebehu toho istého dňa zorganizoval bojovú pešiu jednotku v sile slabého práporu, do ktorej prijal aj civilných zamestnancov Leteckého parku a niektorých príslušníkov pracovnej jednotky z Chrastia. Aktivizoval pozemnú a protiletadlovú obranu letiska, ako aj prieskumné lety príslušníkov lietajúceho sledu⁵. Zorganizoval odsun leteckých pohonných hmôt, leteckej techniky a zásob rôzneho vojenského materiálu z letiska ohrozovaného rýchlym postupom nemeckých jednotiek. Nad ráno 5. septembra vykonal presun celej jednotky do Liptovskej Osady, kde bola začlenená do organizácie Obrannej oblasti 2 ako II/6⁶ peší prápor. Jednotky práporu zaujali obranu na čiare Ostrô – železničná stanica Biely Potok – severné svahy Bukoviny. Po reorganizácii 1. čs. armády na Slovensku platnej od 10. septembra 1944 bol prápor včlenený do zostavy VI. taktickej skupiny a premenovaný na peší prápor VI/53⁷ s krycím menom LEV. Jeho jednotky sa podstatnou mierou podieľali na odražaní častých útokov nemeckých jednotiek južne od Ružomberka a stabilizovaní povstaleckej obrany v tomto priestore. V rámci striedania jednotiek VI. taktickej skupiny v dňoch 25. – 27. septembra 1944 bol Kunicov prápor nasadený do priestoru medzi Ludrovskou a Ľupčianskou dolinou. Jeho 1. rota zaujala obranu severne od Liptovskej Lužnej a 2. rota južne od Nemeckej Ľupče, v priestore Červená Magura. Obranné pozície v pásme Červená Magura – Železnô jednotky VI/53 pešieho práporu udržali až do 27. októbra 1944. Pred večerom nasledujúceho dňa ustúpili do priestoru severne od Chabenca, kde sa v noci z 2. na 3. novembra počas dočasnej neprítomnosti veliteľa práporu rozpadli. Kpt. Kunic sa do konca druhej dekády decembra 1944 skrýval v Liptovskom Mikuláši a v Pukanci. Po oslobodení Pukanca sa stal veliteľom miestnej milície,

² Predtým Letecký sklad.

³ Kpt. tech zbroj. let. Mikuláš ŠUMICHRASŤ, * 13. 4. 1911 Dežerice, okr. Topoľčany – † 8. 6. 1976 Bratislava, zástupca veliteľa Leteckého parku, v SNP zástupca veliteľa 53. pešieho práporu.

⁴ Mjr. let. Kornel JANČEK, * 16. 9. 1903 Ružomberok – † ?, veliteľ Leteckého parku od 15. 11. 1943 do 28. 8. 1944, do SNP sa nezapojil.

⁵ Pilot rtk. let. Štefan ZÚBER, leteckí pozorovatelia por. let. Miloš CHRAPČIAK a por. let. Anton STRÝČEK.

⁶ 6. peší prápor II. obrannej oblasti.

⁷ 53. peší prápor VI. taktickej skupiny.

20. januára 1945 prevzal velenie nad tvoriacou sa československou rotou v Leviciach, ktorá bola v rámci sovietskych vojsk počas februára na krátky čas nasadená do obrany pri rieke Hron a na konci februára 1945 daná k dispozícii sovietskemu veliteľovi Levíc. V polovici apríla 1945 bol ustanovený veliteľom posádky v Leviciach. Po skončení vojny pokračoval v službe v československej armáde až do 31. decembra 1957, keď bol v hodnosti plukovníka prepustený do zálohy. V roku 1995 bol povýšený do hodnosti generálmajora in memoriam.

Letecký park v Slovenskom národnom povstaní.

Vojnové bratstvo „Slovenského štátu“ s Nemeckom bolo u Leteckého parku v znamení obchodného podriadenia sa. U nás vojna znamenala zvýšenie práce, objednávok materiálu, ale zároveň zvýšenej ostrážitosti. Materiál bol dodávaný najviac z Nemecka, alebo aspoň cez nemecké ruky. Tu sme videli všetci, čo sme mali možnosť do vecí vidieť, akí partneri sú Nemci. Dosadením nemeckého dozoru do dielní a skladov ústavu mali sme možnosť poznať nenásytného „priateľa v zbrani“. Verejná činnosť bola doma nemožná a preto väčšina dôstojníkov LP⁸ aspoň ignorovala Werkmajstrov⁹.

Roky 1941 až do polovice roku 1944 boli u LP rokmi sebazapierania a dozrievania myšlienky naočkovanej ponajviac Lulom Kukurellim¹⁰ a živenej jednak civ. pracovníkmi, jednak spupným chovaním sa našich dozorcov. Na žiadosť a prianie Nemcov sťahovali sme LP po Slovensku ako mačka mačence, až sme sa napokon dostali na letisko Mokrad' a naše Biskupice išli do rúk iných, ktorí vedeli z nich vyťažiť viac pre vojnovú mašineriu.

Na hornom Liptove sme sa dostali do kraja, ktorý už vtedy, r. 1943, bol rozhodnutý s kým pôjde. Že sme zapadli dobre, bolo veľmi rýchle jasné.

Prišiel rok 1944. Tu už môžem písať len to čo som zažil na letisku Mokrad' a v Liptove vôbec. Mne samému zrejme nikto neveril, lebo som držal v pozorovaní Nemca, veliteľa VZS. Žiaľ! bohu, že tí, ktorým sa plne verilo a ktorí mali na Liptove pripraviť odboj naplno sklamali.

Zavčasu z jara 1944 začal som si sondovať pôdu u dôstojníkov, rtm. a mužstva. Zistil som, že môj veliteľ bude radšej utekať po Atlantický oceán na západ, než by sa mal stretnúť s Rusmi. Nuž pokoj žijúcemu prachu jeho. Je dnes preverený a spoľahlivý. Väčšina dôstojníkov a rtm. na nadhodenú otázku: Čo keby prišli partizáni? bola tej mienky, že by sme sa s nimi pekne pohovárali. Za mužstvo sa otvorene vyslovil slob. asp.¹¹ Belas a Jurečka, že veru oni s Nemcami nepôjdu.

Často sme s dnešným kpt. Blaškom¹² obchádzali Savoye¹³, a rozhodovali sa, či odletieť na východ, alebo nie, ale vždy sme odišli po svojej robote s vedomím, že nás aj tu bude treba.

Koncom júna už bolo isté čo bude a preto vyžiadal som od zbrojnice z Trenčína automaty. Kpt. Jano Duda¹⁴ mi ich s radosťou pridelil 200. Keď už boli tu, vycvičili sme sa narábať

⁸ Letecký park.

⁹ Vedúcich pracovných skupín (predákov).

¹⁰ Npor. let. Ľudovít KUKORELLI, * 8. 10. 1914 Krásna Hôrka – † 24. 11. 1944 Habura, po neúspešnom pokuse o odlet do Juhoslávie na jar 1941 v novembri 1941 vojenským súdom v Bratislave odsúdený na 9 mesiacov väzenia, zbavený hodnosti a vylúčený z armády. Organizátor partizánskeho hnutia na východnom Slovensku, náčelník štábu partizánskeho zväzku Čapajev.

¹¹ Slobodník aspirant.

¹² Kpt. Štefan BLAŠKO, * 18. 2. 1909 Melčice – † ?, v SNP veliteľ 1. čaty 1. roty 53. pešieho práporu.

¹³ Bombardovacie lietadlá Savoia Marchetti SM 84-bis.

¹⁴ Kpt. Ján DUDA, * 23. 12. 1910 Liptovský Mikuláš – † ?, referent materiálneho oddelenia Veliteľstva vzdušných zbraní.

s nimi a po všetkých výhovorkách dostal každý spoľahlivý dôst. a rtm. jeden domov, aby sa mal čím v prípade potreby brániť.

V auguste sme vypravali plk. Lisického¹⁵ s prítazou¹⁶ nad Kôprovu dolinu a ďalej na východ. Smutne sme pozerali, ako mizli v diaľke nad Kriváňom. Lietadlo sme si tiež proti všetkým zákazom VZ¹⁷ pripravili, ale v presvedčení, že nehodno opustiť svoje mužstvo v najťažšej chvíli, nezdrhli sme, aby boli aj tu ľudia, ktorí sa neboja bojovať.

Končil sa august 1944. Veliteľ LP bol na dovolenej. V okolí už všetko vrelo. Spoza Tatier duneli kanóny. Správy dávali vedieť: padne Krakov, pôjdeme aj my. Veru pôjdeme.

Informácie, ani rozkazy nikto nedával. Na Liptove nedôveroval nikto nikomu. Toto sa veru nevyplatilo. Liptov na tomto skrachoval hneď v prvé dni povstania. Dôstojníci si vôbec neverili. Skôr civilní pracovníci hľadali v nás oporu a pomoc. Tu požadovali pištoľ pre spojku, tu pár nábojov, ale len vo veľkej tajnosti.

28. august 1944

Po udalostiach v Martine a Ružomberku vedeli sme čo treba robiť a preto zavčasu ráno som s inými dôst. išiel na letisko Mokrad'. Tu už npor. Dulla¹⁸ nariadil pohotovosť, ale dal som rozkaz, neprestreliť a vyčkať udalosti do rána. O 10.00 hod. priviedol npor. Dušan Čatloš¹⁹ partizána známeho nám pod menom Ivan na letisko a žiadal, či môže so mnou hovoriť. Hovorili sme. Dohovor vyznel, že part. jednotky na letisko Mokrad' nemusia chodiť, lebo letisko je pevne v našich rukách, len keď by potrebovali zbrane a výstroj, môžu podľa potreby dostať. Hneď nato zvolal som dôst. a rtm. prítomných na letisku a vyhlásil, že letisko Mokrad' sa pripojuje do boja proti Nemcom a vláde v Bratislave. Vyzval som všetkých, aby sa osvedčili, kto chce bojovať nech ostane, kto nie nech ihneď zvrhne uniformu a ide svojou cestou, aby som ho nemusel zaistiť. Ostali všetci.

11.00 hod. Nástup všetkého mužstva pomocnej letky. Vysvetlil som chlapcom, čo chceme a vyzval ich, aby kto chce ostať verný slov. vláde, aby ihneď opustil letisko, lebo chceme mať len tých, ktorí na život a na smrť sa dávajú do boja proti. Vysvetlil som im, že nebudeme mať na ružiach ustlané, že bude treba tvrdo bojovať, že nás čakajú útrapy a strádania. Kto sa necíti dosť silný nech ustúpi z kratšej cesty. Chlapci, mimo dvoch, čo v noci ušli, ostali všetci.

Hneď popoludní bolo vystrojené a vyzbrojené všetko mužstvo LP bojovo.

Organizoval som LP takto:

Pozemná obrana: npor. let. Jozef Gallo²⁰ mal dve čaty po 50 mužoch. Jednej velil rtm. let. zbroj. Bielőčik Karol²¹, druhej por. Opaterný Ján²². Zaujali bojové postavenie na južnej a západnej strane letiska s úlohou brániť letisko proti nepr.²³ výsadbom.

¹⁵ Mjr. let. Mikuláš LISICKÝ, * 20. 7. 1908 Liptovský Mikuláš – † 16. 3. 1987 Horný Bar, okres Dunajská Streda, do 4. 8. 1944 veliteľ bombardovacej letky SVZ, 4. 8. 1944 odletel z letiska Mokrad' do ZSSR s delegáciou SNR a ilegálneho Vojenského ústredia K. Šmidkem a plk. vet. MVDr. M. Ferjenčíkom.

¹⁶ Išlo o delegáciu SNR a Vojenského ústredia tvorenú K. Šmidkem a plk. MVDr. M. Ferjenčíkom.

¹⁷ Vzdušné zbrane.

¹⁸ Npor. let. Ján DULLA, * 7. 1. 1916 Ružomberok – † ?, v SNP zástupca veliteľa 2. roty 53. pešieho práporu a veliteľ pomocnej čaty 2. roty 53. pešieho práporu.

¹⁹ Npor. let. Dušan ČATLOŠ, * 4. 5. 1914 Liptovský Peter – † 30. 6. 1960, veliteľ letiska Mokrad'.

²⁰ Npor. let. Jozef GALLO, veliteľ guľometnej obrany proti lietadlám na letisku Mokrad', v SNP veliteľ 2. roty 53. pešieho práporu.

²¹ Zvk. rtm. Karol BIELČÍK, * 4. 8. 1914 Stará Turá – † ?, v SNP veliteľ 3. čaty 1. roty 53. pešieho práporu.

²² Por. let. Ján OPATERNÝ, v SNP veliteľ 1. čaty 2. roty 53. pešieho práporu.

²³ Nepriateľským.

2 čaty GOPL²⁴ pod velením npor. let. Jána Dullu budú zaisťovať letisko proti nízkym náletom nepr. lietadiel.

Zbytok mužstva zosilnil strážu pomocnej letky pri ubikáciách na Chrasti a pod velením por. Miloša Chrapčiaka²⁵ boli konané hliadkovacie pochôdzky do lesov pod Baranec a k Račkovej doline.

Letisko bolo v ten deň odtrhnuté od sveta. Telefonické spojenie s ostatnými letiskami na Slovensku bolo v Nízkych Tatrách prerušené, rádiové spojenie letisko nemalo.

Mal som dohovorené s let. posádkou Trenčín, že dnes o 14.00 hod. priletí z Trenčína stot. Matúš²⁶ a prinesie správy a rozkazy, avšak nedoletel. Nevedel som vôbec, čo sa kde robí.

Po zaujatí bojového postavenia šiel som s kpt. Mikulášom Šumichrastom zistiť čo je v L. Sv. Mikuláši, lebo bolo odtiaľ počuť streľbu. Zaujímavé. Mikuláš, kde boli iste ľudia, ktorí mali rozkazy a direktívy na prípravu povstania, nebol vôbec pripravený. Civ.²⁷ zložky už sa organizovali, ale armáda spala. Ba naopak. Peší pluk 4 zaistil sa v Považských kasárňach a bojoval proti partizánom ničiacich Nemcov. Poľný peší prápor ubytovaný v gymnáziu pod velením kpt. Ant. Takáča²⁸ vyčkával nerozhodne, čo sa bude robiť. Veliteľstvo 2. peš. divízie bolo nerozhodné a nevedelo o žiadnych prípravách a nepodnikalo nič. Zašiel som k veliteľovi divízie plk. Bodickému²⁹ a vysvetľoval mu čo je, žiadal ho vydanie rozkazu a mobilizačnej vyhlášky. Odpovedal, že nemá direktívy a rozkazy, preto nemôže nič robiť. Jeho náč. štábu pplk. Kľučík³⁰ sa nám vyhrážal, že keď nezmizneme nechá nás zavrieť. Na letisku si vraj môžeme robiť čo chceme, ale Mikulášu aby sme dali pokoj. Strach zo zavretia nebol, lebo sme mali automaty, ale vidiac márnosť jednaní a kopu povinností na Mokradi, odišli sme. Hľadali sme mjr. Jána Malára³¹, ktorý iste bude vedieť čo treba robiť, avšak jeho v Mikuláši nebolo. Jeho zástupca kpt. Jozef Vražda³² dosiaľ nepodnikal nič.

O 23.00 hod. došiel na letisko veliteľ part. skupiny horného Liptova mjr. part. Makarov³³ so svojim náčelníkom štábu. Prišli s ním aj dvaja pracovníci z civ. kruhov Mikuláša. Boli s nimi prejednané otázky obrany a použitia letiska Mokrad' a zásobovania partizánov vý-

²⁴ Guľometná obrana proti lietadlám.

²⁵ Por. let. Miloš CHRAPČIAK, v SNP veliteľ 2. čaty 2. roty 53. pešieho práporu.

²⁶ Stot. let. Alexander MATÚŠ, * 27. 5. 1914 Vrútky – † ?, prednosta výcvikového oddelenia Veliteľstva vzdušných zbraní, do povstania sa nezapojil.

²⁷ Civilné.

²⁸ Kpt. Anton TAKÁČ, *19. 2. 1916 Ružindol, okr. Trnava – † 30. 4. 1975 Bratislava – † ?, v SNP veliteľ 11. pešieho práporu II. taktickej skupiny.

²⁹ Plk. Ladislav BODICKÝ, *4. 1. 1895 Štrba – Hrádok, okr. Poprad – † 21. 9. 1973 Košice, do SNP veliteľ divíznej oblasti 2 v Liptovskom Mikuláši, veliteľ obrannej oblasti 2 v 1. čs. armáde na Slovensku do 6. 9. 1944.

³⁰ Pplk. del. František KLÚČÍK (KLUČÍK), * 11. 4. 1899 Banská Bystrica – † 13. 10. 1944 Ľubietová, do povstania sa nezapojil, 23. 10. 1944 bol povstaleckými vojakmi zastrelený.

³¹ Mjr. jazd. Ján MALÁR, *24. 10. 1900 Itzling, Rakúsko – † 6. 2. 1992 Bratislava, do 6. 9. 1944 veliteľ Strediska pre výcvik a remont, od 9. 9. do 15. 9. 1944 veliteľ IV. taktickej skupiny 1. čs. armády na Slovensku od 18. 9. 1944 veliteľ Strediska pre výcvik a remont.

³² Kpt. Jozef VRAŽDA, * 2. 3. 1912 Kostolná – † ?, v SNP veliteľ 6. pešieho práporu I. taktickej skupiny.

³³ Fiodor Markovič MAKAROV, komisár a od 14. 10. 1944 náčelník štábu partizánskej brigády Za slobodu Slovanov.

strojom a výzbrojou. Dohovorené, že naviažeme rdst.³⁴ partizánskou spojenie s Kyjevom a ponúkneť letisko na pristávanie ruských lietadiel. Podrobnosti a znamenia na pristávanie boli: Lietadlo prilietajúce z východu vystrelí jednu bielu raketu. Nato z letiska dostane ohlas dve biele rakety vo smere pristania. Lietadlo zakrúži a opakuje dve biele rakety vo smere ktorým bude pristávať a nato osvietime letisko, vystavíme svietiace T a radu svetiel. Ďalšie pristávanie bude riadiť personál prvého ruského lietadla.

13.30 hod. vyslal som liet. Š-328 na prieskum na horný Spiš. Pozorovateľ por. Chrapčiak, pilot. rtm. Zúber³⁵. Zistili pohyby nemeckých aut v priestore sev. Kežmarku.

29. august 1944

Žiadne nové správy. Hneď ráno som vyslal spoj. hliadku na aute opraviť linku vedúcu cez Čertovicu na Tri Duby. Nikto ani z Trenčína, ani z Troch Dubov neprilietal. Zavčasu ráno vyslal som por. Bela Blašku a por. Kaňáka³⁶ do Ružomberka, Martina, Trenčína, alebo Bystrice, aby zistili, čo sa kde robí a behom 24 hodín priniesli správy, či povstanie je aj inde, alebo len na Liptove a v Martine.

Národný výbor v Lipt. Hrádku mi poslal správu, že sa od Štrby blížia nemecké autá. Už pred rozodnením vyslal som slabšiu čatu na hradskú Hrádok – Kráľová Lehota pod Hradskú horu, aby som sa zaistil proti prevapeniu, lebo sme boli i najvýchodnejšou posádkou Liptova. Potľkalo sa v okolí hodne mládencov „partizánov“, vyzbrojených u nás, ale tí celý večer strieľali len po svojich dedinách, prip.³⁷ vyzuli vojenské boty, vyzliekli šaty a prišli znovu pre novú výstroj. Na týchto sa veru spoľahnúť nedalo.

Na rozodnení skutočne sa priblížilo prvé nemecké auto. Moji chlapci rozostavení v priestore ozdravovne YWCA, nikdy ešte neokúsiať krstu ohňom sprvu nevedeli čo robiť, takže vběhlo až medzi nich. V tom čat. asp. Mišo Jurečka skrikol: Nemec, bite ho, a dávky z pušiek a guľometu zastavili auto. Z posádky traja boli zabíť a jeden ranený odovzdaný MNV L. Hrádok. Auto ako prvá koristiť slávnostne vtiahlo na letisko.

Letisko bolo slabo vyzbrojené. Celkom som mal k dispozícii 14 ľah. guľ., 40 automatov Schmeisser a 250 pušiek (tých bolo dosť). Vymenil som preto pozemnej obrane guľomety ZB 26 a nahradil ich po adaptácii zbrojárrom prap. Illéšom³⁸ leteckými guľometmi. *140 automatov som odovzdal 26. VIII. Na Tri Duby.*³⁹

Dnes sa prihlasujú dobrovoľníci do boja. Prišiel npor. v zál. Imrich Treskoň⁴⁰, strel v zál. (npor. let.) Osip Kolumbus⁴¹, spolupracovník Kokorelliho, popoludní došiel por. Droppa⁴²,

³⁴ Rádiostanica.

³⁵ Rtm. let. Štefan ZÚBER, * 20. 8. 1918 Dolný Hričov – † ?, v SNP pilot Kombinovanej letky, 7. 10. 1944 odletel do ZSSR, príslušník 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

³⁶ Por. let. Alexander KAŇÁK, * 10. 12. 1917 Rozložná – † ?, v SNP veliteľ 2. čaty 1. roty 53. pešieho práporu.

³⁷ Prípadne.

³⁸ Prap. Štefan ILLÉŠ, * 5. 1. 1904 Nitra – † ?, v SNP zbrojný dôstojník 53. pešieho práporu.

³⁹ Text v kurzíve bol do dokumentu dopísaný rukou.

⁴⁰ Npor. let. v zál. Imrich TRESKOŇ, zástupca veliteľa 1. roty 53. pešieho práporu.

⁴¹ Npor. let. Jozef KOLEMBUS, * 23. 9. 1913 Nozdovice – † 11. 7. 1989, po neúspešnom pokuse o prelet do Juhoslávie na jar 1941 bol v novembri 1941 odsúdený vojenským súdom v Bratislave na 9. mesiacov väzenia, zbavený hodnosti a vylúčený z armády. Príslušník partizánskej skupiny zväzku Čapajev, v SNP zástupca veliteľa 1. čaty 1. roty 53. pešieho práporu, 14. 10. 1944 odletel na preškolenie do ZSSR, príslušník 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

⁴² Por. let. Anton DROPPA, * 30. 6. 1920 Lazisko – † 13. 7. 2013, príslušník Skupiny vzdušných zbraní

ktorý bol od východnej let. divízie⁴³ na dovolenej, nastúpil por. let. Marušic⁴⁴ z Ružomberka a viacerí záložníci a dobrovoľníci z okolia letiska.

Dopoludnia som si zase zašiel do Mikuláša. Ten spal. Npor. Barna viedol po meste čatu pechoty a na môj dotaz, či už sú tiež v tom odpovedal, že naplno. Až pozdejšie som zistil, že sú naplno, avšak proti partizánom. Na divízii sa nič nerobilo, mimo dvoch. Kpt. Jožko Vražda a npor. Mišo Masár organizovali a pripravovali na svoju päť jednotky do boja. Pred večerom došiel na letisko plk. jazd. Veselý⁴⁵ so spravodajským dôst. 2. divízie a poverovali sa tam. Bolo mi to podozrivé, hlavne keď som sa dozvedel, že sprav. dôst. je Nemec, preto som ich zadržal a do rána odovzdal už tvoriacej sa jednotke v L. Sv. Mikuláši.

Dvakrát som vyslal lietadlo na pozorovanie Spiša a sev. Oravy. Zistený silnejší pohyb nepr. jednotiek na žel. stanici Nový Targ a presuny smerom na Žiar – Javorinu. Musím tu pripomenúť odvahu mojich letcov, keď na školnom lietadle (E-59) vyzbrojení len automatom a párom ručných granátov lietali až nad Poľsko za Tatry. Trnul som vždy, či som ich neobetoval zbytočne Chcel som si zaistiť na obranu letiska a kraja lietadlá, preto som vyslal por. Droppu s odkazom mjr. Trnkovi⁴⁶ do Prešova, aby mi poskytol nejakú pomoc. Mal mu zároveň vysvetliť a informovať ho čo, ako sme na Liptove začali. Droppa prišiel na letisko Prešov načas, ale Trnku nepresvedčil a odleteli všetci na východ do ZSSR. Škoda.

V noci bolo naviazané spojenie s Troma Dubmi a Ban. Bystricou. Na večer pripravované letisko na pristávanie ruských lietadiel: O polnoci prišla moja spojka z part. rdst. s rdgm⁴⁷: Plochaja pohoda, nemožno uzemliť samolety.

30. august 1944

Dopoludnia prezentovaní civ. zamestnanci let. parku a dobrovoľne sa hlásiaci záložníci a mladíci. Znovu zosilňovaná obrana leteckými guľometmi. Pozorovacie lietadlo o 9.50 hod. hlási silný postup a ďalšie vyvágovanie⁴⁸ nem. jednotiek v Novom Targu. Správu som ihneď dal veliteľovi 2. divízie a presvedčoval som ho, že už tak či tak neobstojí pred Nemcami, keď pred jeho očami, alebo velením, bolo z Mikuláša odstrelených 36 Nemcov. Dosiaľ sa však k aktivite nevedel rozhodnúť, stále len chcel mať písomné rozkazy. Ten, kto ich pre Liptov mal, pplk. Ján Malár, bol preč a nevedno prečo sa v rozhodnej chvíli utiahol a asi kryl vlastnú kožu. Zato Mikuláš už mal vyzbrojené jednotky, ktoré boli vrhané na východ ku Kežmarku s úlohou zastaviť nepriateľa. No boj týchto jednotiek nevedel zastaviť postup Nemcov. Celé akcie boli bez jednotného velenia, každý spevom šiel bojovať na vlastnú päť a bojoval do prvého stretnutia s Germánom.

Armádneho veliteľstva v Prešove. Ráno 31. 8. 1944 spolu s ostatnými príslušníkmi skupiny preletel cez front, potom príslušník 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

⁴³ Správne malo byť: Skupiny vzdušných zbraní pri Armádnom veliteľstve v Prešove (resp. veliteľstve Východoslovenskej armády).

⁴⁴ Por. let. Juraj MARUŠIC, v SNP náčelník štábu 53. pešieho práporu.

⁴⁵ Plk. jazd. Ján VESELÝ, * 2. 10. 1897 Piešťany – † 3. 1. 1963 Bratislava, veliteľ 1. brigády Technického zboru, 14. 8. 1944 odoslaný do Talianska k 2. technickej divízii ako jej veliteľ.

⁴⁶ Mjr. let. Július TRNKA, * 29. 9. 1910 Zvolen – † 24. 6. 1989 Bratislava, veliteľ Skupiny vzdušných zbraní pri Armádnom veliteľstve v Prešove. 31. 8. 1944 o 02.50 h odletel so zástupcom veliteľa Východoslovenskej armády plk. V. Talským do ZSSR.

⁴⁷ Rádiogram.

⁴⁸ Vykladanie zo železničných vozňov.

Letisko sa pripravuje na tvrdé boje. Prednáškami mužstvu, výcvikom v streľbe dvíham jeho morálku a náladu. Do večera dosiahol stav 170 mužov. Mám však veľké obavy. Moje mužstvo predsa len nikdy nebolo cvičené na pozemný, ba nijaký boj. Veď sú to samí pisári, učtovatelia⁴⁹, mechanici, stolári, šoféri a skladníci. Mnohí z nich mali odstrieľané len 1. číslo výcviku z pušky. Dopoludnia lietal nad letiskom Fw-189 (Ficek)⁵⁰. Iste fotografoval. Mal výšku tak 1000 m, preto obrana nezasiahla, aby sme zbytočne neprezrádzali.

O 12.00 došli spojky Blaško a Kaňák z B. Bystrice s mjr. Ďumbalom⁵¹. Hlásili, že B. Bystrica aj letisko Tri Duby sú do povstania zapojené. Na Vrútkach im bolo rozstrieľané auto, ale vlakom sa dostali do Bystrice a prežili práve zapojenie sa Bystrice do povstania. Správy teda dobré. Odvaha rastie. Na Spiš sa však valia nepr. motorizované a obrnené jednotky. Naše lietadlo dnes o 11.20 prvý raz zasahuje. Bômb nemáme, preto z Š-328 Zúber pere guľometmi, por. Chrápčiak palubnými guľometmi a ručnými granátmi ako-tak vnášajú neporiadok do sústavy Nemcov.

Vojaci kpt. Vraždu sú už v dotyku s nepriateľom a odopoludnia presunuje sa aj peší prápor Takáčov, pravda bez dovolenia Bodického.

Na letisku máme tri lietadlá výkonné – bojové SM-84-Bis. Tieto by bolo treba využiť pre boj. Nahováram mjr. Ďumbalu, aby poslal urýchlene pilotov viacmiestnych lietadiel, aby sa nimi postup Nemcov na Spiš zastavil.

Popoludní radostná správa z Kyjeva. V noci odletia lietadlá na Mokrad'. Pripravujeme letisko. Oči jasnejšie svietia, že budeme mať aj našu prácu a nie len na letisku skoro nečinne čakať kým ho niekto napadne. Pristávanie bude riadiť kpt. Gallo.

Zase ma čakalo sklamanie. Do polnoci preleteli traja furmani, raketu nevystrelil ani jeden a za chvíľu nato rdgm: Plochaja pohoda. Nosy ovisli, ale viera v pomoc neupadla.

O 25.00 hod. hovoril som s pplk. Golianom⁵² a žiadal dispozície a rozkazy ohľadom letiska Mokrad'. Bolo mi už vtedy jasné, že Liptov, bez riadne organizovanej obrany neudržíme. Chcel som vedieť ako naložiť s materiálom, ktorého bolo na letisku nazhromaždené viac ako bolo treba. Odpoveď znela: Nemám jasnej situácie, urob ako uznáš za dobré. Rozhodol som sa evakuovať časť leteckého materiálu do stredu Slovenska – do hôr a takto sa pripravovať na boj v horách. Ešte v noci som určil pre tento, účel npor. Dobiša⁵³ ako materiálneho dôstojníka, aby podľa mojich dispozícií odvážal všetko, čo nám bude v horách potrebné. Zostavil som evakuačnú čatu a pridelil na to 6 nákladných aut.

31. august 1944

Čierny deň letiska Mokrad'.

Zahájená evakuácia prebytočného materiálu. Npor. (voj.) Kolembus, des asp. Záhradník, des. Šútor určený vyhľadať pod Čertovicou vhodné miesto pre uskladnenie let. výstroja a ostatného materiálu.

Rozhodol som: odviezť z letiska polovicu všetkých zásob do priestoru Čertovica, Jarabá, Myto pod Ďumbierom. Hneď ráno sa odvážal materiál potrebný na úpravu skladov v horách

⁴⁹ Účtovníci.

⁵⁰ Prieskumné dvojmotorové lietadlo Focke-Wulf Fw 189.

⁵¹ Mjr. let. Ondrej ĎUMBALA, * 25. 11. 1912 Hybe, – † 28. 3. 1945, v SNP zástupca veliteľa leteckých zbraní 1. čs. armády na Slovensku a veliteľ leteckej skupiny.

⁵² Pplk. gšt. (od. 5. 9. 1944 brigádny generál) Ján GOLIAN, * 26. 1. 1904 Dombóvár (Maďarsko) – † marec 1945 Nemecko, do 7.10.1944 veliteľ 1. čs. armády na Slovensku, potom zástupca veliteľa 1. čs. armády na Slovensku.

⁵³ Npor. let. František DOBIŠ, * 21. 10. 1910 Sereď, v SNP náčelník pre zásobovanie 53. pešieho práporu.

(dosky, stany, dechťový papier). Už dopoludnia bolo odvezené po jednom nákl. aute let. výstroja, prikrývok, potravín, benzínu a pod. Odopoludnia sa v odvážaní pokračuje.

Dopoludnia vystrojený zo zásob LP prápor pracovnej služby z Podturne a Kaleníka.

Lipt. Sv. Mikuláš sa hýbe, avšak bez jednotného velenia. Auto za autom odchádza na východ ku Popradu, ale na večer sa jednotlivci vracajú a robia paniku. Zažil som zaujímavý prípad: Dvaja vojaci záložníci (iste nastúpili dobrovoľne) ťahajú za Lipt. Hrádkom protitankový kanón. Pýtajú sa ma celkom naivne, či viem ako sa to aspoň nabíja. Šli tak z Mikuláša, ale nevedeli kam a čo s tým majú robiť. Takto vyzerala prvá organizácia.

10.00 hod. doleteli piloti z Troch Dubov pre talianske liet. SM-84-Bis. Odviezli len jedno, že si pre ďalšie prídu. Z lietadiel už dávno boli vypustené pohonné hmoty (aby niekto neodlietol) avšak za niekoľko hodín vedrami boli naplnené (nebolo špeciálneho zariadenia na plnenie).

12.30 nevrátilo sa mi dosiaľ lietadlo Š-328, vyslané na prieskum do priestoru horného Spiša. Už pred hodinou malo byť naspäť. Dozvedel som sa to zanedlho, keď pilot. rtm. Zúber a pozorovateľ por. Chrapčiak došli peši, lebo boli medzi Popradom a Štrbou zostrelení nepr. stíh. lietadlami. No, chvála Bohu, aspoň chlapcom mimo malých odrenín sa nič nestalo.

10.00 kontrolujem si obranné postavenia okolo letiska. Prilietajú od východu dve lietadlá Š-528. Sú naše, alebo nepriateľ? Chlapci v obrane letiska zasadzujú guľomety do pleca. Lietadlá pristávajú a hlásia, že z letiska Poprad odletel mjr. Guljanič⁵⁴ a npor. Gurský⁵⁵ na východ a ich poslali na západ. (Istejšie je na východ, kde bude kľud). Chlapci hlásili, že bol u nich dopoludnia gen. Malár⁵⁶ a prehováral jednotku na letisku, aby ustúpili z kratšej cesty a nebojovali proti Nemcom, ktorí už aj tak sú pred samým Popradom. Vyzval ich, aby kto ide s ním vystúpil. Nevystúpil ani jeden.

16.00 zašiel som s kpt. Šumichrastom za plk. Bodickým znovu nabádať k systematickej obrane Liptova a tým aj svojej kože, lebo som stále veril, že ruské lietadlá priletia a tým sa zmení celá situácia. Bol stále nerozhodný, lebo nedostal žiadnych rozkazy.

17.00 zastavil som sa na part. rdst. u škol. inšp. Janošku a práve chytali rdgm, že tejto noci budeme „uzemliť“ samolety. Natešený vracal som sa na letisko pripraviť všetko pre nočné lietanie.

18.15 došiel som na letisko. Práve dochádzal z letiska Poprad pojazdný sled. vedený rtm. Kačicom⁵⁷. Doviezli dve cisterny benzínu, tri osobné a dve nákladné autá.

18.50 prilietajú od západu dve lietadlá. Z diaľky ich poznávam, že sú to Ju-87 Stuka.⁵⁸ Prvé z nich už nasadzuje na strmhlavý let. Hneď za nim druhé. Ozvali sa naše GOPL a tiež palubné zbrane útočiacich lietadiel. Pri prvom lete nezhodili pumy. Mužstvo na Chrásti sa rozbeháva. Naše guľomety veselo režú. Lietadlá nasadzujú znovu na útok. Schytil som tiež guľomet, oprel ho o plece rt.⁵⁹ Pechu a páliť. Lietadlá zhodili pumy. Pri druhom nálete zho-

⁵⁴ Mjr. let. Mikuláš GULJANIČ, * 9. 12. 1907 Zariča (Podkarpatská Rus) – † ?, veliteľ 2. letky Vzdušných zbraní, 31. 8. 1944 preletel na stranu Červenej armády, veliteľ bitevného leteckého pluku 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

⁵⁵ Npor. let. Jozef GURSKÝ, * 30. 8. 1947 Rychvald – † ?, veliteľ letky 41 Vzdušných zbraní, 31.8.1944 preletel cez front k Červenej armáde, príslušník bitevného leteckého pluku 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

⁵⁶ Gen. II. triedy Augustín MALÁR, * 18.7.1894 Reiterm pri Goseirne, Rakúsko – † marec 1945 Nemecko, veliteľ Východoslovenskej armády.

⁵⁷ Rtm. František KAČIC, * 26. 5. 1912 St. Andrä (Nemecko) – † ?.

⁵⁸ Jednomotorový strmhlavý bombardér Junkers Ju 87 Stuka (Sturzkampflugzeug).

⁵⁹ Rotník.

dilo každé z nich skriňu šípov. Bol som od dopadu asi 500 m a spotilo sa mi čelo, čo je asi s mojimi chlapcami, ktorí sú v blízkosti dopadu.,

Lietadlá sa vzdďaľujú a v tom čierny dym sa vyvalil z priestoru západného hangára. Skočil som do auta, dobehol na miesto a vidím: západný hangár, v ktorom bol uskladnený všetok spotrebný materiál je v plameňoch. Bomby trafili sklad farieb a strelivo zasiahlo 85 fliaš plných stlačeným vodíkom.

Chlapci vyliezajú zo zákopov a bežia ratovať. Pokúšame sa vytiahnuť z horiaceho hangáru aspoň dve lietadlá z Popradu. Nedajú sa. Žiar bol za tri – štyri minútý taký, že sa k hangáru nedalo pristúpiť.

Velitelia družstiev hlásia: nikto zranený, niekoľko ohlušených.

A teraz nastalo divadlo, za ktoré by filmový režisér zaplatil milióny, keby ho bol mohol fotografovať: Lapli sa sudy špeciálnych olejov a vybuchovali vo vzduchu. V tom ohromný výbuch – horší ako dopadajúce pumy zatriasol vzduchom. To vybuchovali fľaše vodíka. Vyhodilo ich až tridsať metrov do výšky a na 150 atm⁶⁰ stlačený vodík roztrhol oceľovú fľašu. Kusy z nich metalo po celom okolí. Tatry boli ožiarené ako vo dne. Keď horeli tyče elektrónu a rôznych iných leteckých zliatin bolo na okolí jasnejšie ako vo dne.

Divadlo nie pre ľudí, ale pre Bohov. Už horí 120 vagónov dreva – prímá dreva. Horia lietadlá – vybuchujú ich nádrže. Do toho práska strelivo. Mužstvo a mnohí dôstojníci, hoci prežili tento prvý krst ohňom, sú úplne zničení. Všetko chce utekať. Hlavne vojaci, nevyvíčení pre boj, vidiac nemohúcnosť svojich zbraní proti moderným lietadlám, nevedeli sa zbaviť pocitu nemohúcnosti. Len s najväčším vypätím síl podarilo sa mi ich prosbami aj hrozbami prinútiť ostať na svojich miestach.

Ihneď boli zosilnené stráže v okolí letiska pre prípad výsadek. Nákladnými autami aj pešo dopravená pracovná rota a vyprázdňovaný východný hangár, ktorého múry od horúčosti už pukali. Všetok cenný a pre ďalší boj potrebný materiál (obleky, zbrane, strelivo, nástroje a zál. súčiastky aut) bol vyneseny do lesíkov južne letiska.

Bolo po polnoci. Vatra dohárala. Preletelo lietadlo „Douglas“⁶¹ furman, ale dohovorené znamenie nedalo. Dobešla motospojka z rdst. Správa znela: Plochaja pohoda.

Do rána stráže a hliadky v pohotovosti. Nikto nespál. Nič sa nestalo.

Podľa môjho odhadu škoda spôsobená požiarom bola 350 000.000 korún. Dost' zhoreli doklady, kartotéka, účty. No, dobre, začíname s čistým.

1. september 1944

Nemci sa blížia k Popradu.

Obranu letiska zosilňujem novými dobrovoľníkmi a záložníkmi z okolitých obcí. Dopoludní došla posila. Dve čaty partizánov z Podbrezovej. Pridelil som im severný a severovýchodný okraj letiska.

Popoludní bol som u pplk. part. Veličku⁶² v Sklabinej potlačiť žiadosť o pridelenie rusých lietadiel na Mokrad'. Prisľúbené poslať rdgm do Kyjeva.

Dnes už rýchlejšie evakuujeme materiál z letiska. Je nám zbytočnou príťažou. Do Bystrice sme odviezli 40.000 l, do Podbrezovej 25.000 lit., na Čertovicu 10.000 lit. benzínu. Do Jarabej za tri nákl. autá záložných súčiastok na autá a nástroje do dielni. Leteckú výstroj, padáky do Bystrice, vlastne do Sásovej.

⁶⁰ Atmosféra – zastaraná jednotka tlaku.

⁶¹ Lietadlo Douglas C-47.

⁶² Piotr Alexejevič VELIČKO, * 1911 Čubar (Rusko) – † 1984 (ZSSR), veliteľ 1. čs. partizánskej brigády M. R. Štefánika.

Každé dve hodiny robíme letecký prieskum na liet. E-39. Nepriateľ je už blízko: na polhodinu letu. Dopoludnia nepriateľ má Matejovce a obsadzuje Poprad.

Veliteľstvo divízie v Mikuláši dosiaľ nerozhodnuté a jednotky odchádzajú na východ neorganizovane, poväčšine bez veliteľov.

Robím výcvik jednotiek v streľbe, aby sme letisko za každú cenu ubránili. Dnes už vážne pripravujeme letisko na nočné pristanie Douglasov.

Nálada mužstva ešte nie chlapská. Príklad. Letel "furman" o 23. hod. nad Prašivú a celá stráž pri vchode na letisko ušla do poľa za barakom.

2. september 1944

Obrana zosilňovaná. Všetko pre očakávané lietadlá. Makarov mi ich dnes už určite prisľúbil. Nimi zastavíme postup Nemcov a prirodzená hradba Liptova bude využitá. Hneď mi ale ukázal: keď niektoré lietadlo bude nepriateľom poškodené pôjdeme a potiahol si popod krk. Dobré. Preto zaisťujem letisko už pri Vavrišove, vých. Sv. Petra⁶³ na Hradskej hore.

V Lipt. Sv. Mikuláši sa dnes o 14.00 hod. situácia zmenila. Došiel mjr. Malár a nerozhodnému veliteľovi divízie ukázal písomné rozkazy na prípravu a začatie povstania. Teda moc zavčasu. To vôbec nemal chodiť, lebo na neho zverenú úlohu splnil na 0 %. Prisľúbil som odstránenie.

Plk. Bodický povedal, že keď je tak, treba bojovať a nariadil v oblasti divízie všeobecnú mobilizáciu. (Mob. vyhlášky už predtým viseli). Všetko toto už bolo pozde. Jednotky pri Štrbe už sú tak demoralizované, že len počujú: Nemci sa valia, splašene utekajú, hoci si ani nevystrelili. Ani trocha organizované prápory vrhnuté k Štrbe a pod Tatry nevedia vytvoriť prehradu. Vďaka organizátorovi Sl. nár. povstania na Liptove. Mali to v koho veriť. Raz sa Vám národ za to poďakuje.

O 15.00 hod prileteli z letiska Tri Duby z rozkazu pplk. Goliana tri lietadlá He-72 (Kadet)⁶⁴ ako výpomoc nášmu „Ečku“⁶⁵ na prieskum. Školné lietadlá horších letových vlastností ako „ečko“ nemohli už ani ručnými granátmi nič spraviť a len sa zbytočne vystavovali nebezpečiu zostrelenia. Na svojich letoch sme zisťovali, že naši bezhlavo utekajú a Nemec rýchlo postupuje do Liptova.

K 2. divízii prišiel za náč. štábu kpt. Ján Straka⁶⁶.

3. september 1944

Materiál z letiska urýchlene odvážený. Menejcenný rozvážený len do hôr v blízkosti letiska a ukrývaný v pivniciach nedostavaných budov. Posádka liet. E-59 zistila o 9.15 hod. vstup Nemcov do sev. Oravy z Poľska. Ku Štrbe vozíme posily našimi autami aj z našich prebytkov mužstva. Nepriateľ útočí tankami a mínometmi, ktorých my vôbec nemáme, ba ani zbraní proti nim.

Bojové lietadlá neprileteli.

⁶³ V súčasnosti Liptovský Peter.

⁶⁴ Cvičný dvojmiestny dvojplôšník Heinkel He 72 Kadett.

⁶⁵ Dvojmiestny dvojplôšník pre základný výcvik Praga E-39.

⁶⁶ Kpt. Ján STRAKA, * 19. 12. 1913 Turčiansky Sv. Martin – † 2. 9. 1987 Martin, od 2. 9. 1944 náčelník štábu veliteľstva Obrannej oblasti 2 v Liptovskom Mikuláši, od 10. 9. 1944 náčelník štábu veliteľstva VI. taktickej skupiny.

4. september 1944

Liet. E-39 s posádkou rtm. Abramovič por. Chrapčiak nad Oravou postrelené dotiahlo sa k Ružomberku, kde pri Liskovej núdzové pristálo. Posádka nezranená.

Pechotné obranné postavenia okolo letiska horúčkovité dohotovované.

Autá vyslané na Čertovicu sa už popoludní nemohli vrátiť cez Kráľovu Lehotu.

Do 10.00 hod. dosiahol nepriateľ tankovými jednotkami 5 km k letisku.

19.00 hod. dáva Kyjev rdgm., že dnes určite priletia lietadlá. Neberiem si ich pristávanie na zodpovednosť, lebo do večera dosiahli nepr. tanky čiarly 2 km od letiska.

Pred večerom vysielam dve čaty k L. Sv. Petru na zosilnenie obrany. Popoludní odvážam ešte zásoby do Demänovskej doliny a doliny za Sv. Jakubom⁶⁷.

23.05 letí prvé lietadlo a dáva signál na pristanie. Keďže nepr. jednotky sú na dostrel pechotných zbraní, so zlosťou a plačom mu nemôžem dať odpoveď, nemôžem ho stiahnuť a ono letí ďalej na Tri Duby.

23.30 partizáni zo sev. okraja letiska sú stiahnutí. Nad ránom čakáme útok. Všetko je pripravené nedať zvyšky letiska zadarmo.

5. september 1944

01.45 som volaný ihneď na vel. divízie⁶⁸ do Mikuláša. Bol mi daný rozkaz:

Do 05.00 hod. opustiť letisko, lebo Liptov už nebude bránený a stiahnuť sa s mužstvom a zbytkom materiálu do Lipt. Osady. Na vyprázdnenie letiska pristavené v Lipt. Hrádku 56 vagónov. Vyhlásil som toto rozhodnutie za bláznovstvo. Rozkaz bol doplnený tým, že na ochranu letiska nebude mi daná žiadna podpora a keď sa s jednotkou nestiahnem, som považovaný za zbeha. Rozkaz je rozkaz.

Za tmy naložené ešte 9 vagónov materiálu, väčšinou proviantu, výstroja a benzínu. Zbytok benzínu rozdáný povolanému civ. obyvateľstvu, ktoré sa už o 02.00 hod. dostavilo s povozmi. Lietadlá odleteli o 05.15 hod. Stiahol som obranu letiska, zobral cennejšie ešte zachránené spisy a pokladničnú hotovosť 200.000 K. a o 5.50 hod. ako posledný opustil svoju loď.

Posádka Mikuláš a L. Hrádok už boli odvezené a vel. div.⁶⁹ tiež už bolo opustilo Mikuláš.

09.00 hod. v Lipt. Osade. Na telefonický rozkaz vel. I. ČSA z Bystrice mjr. Tóth⁷⁰ odoslal som všetkých potrebných špecialistov na letisko Tri Duby. Zatým sme odsunovali z Ružomberka posledné zvyšky letiska Mokrad'. O 11.00 hod. nadletel nad stanicu Ružomberok Ficek (Fw-189) a túto preplnenú vojakmi bombardoval. Tu už sa ukázali moji chlapci ako starí sekáči. Chladnokrvne sa kryli a boli prví, ktorí začali zachraňovať a odvážať ranených. Do odpoludnia som mal všetok materiál v L. Osade.

Navečer odoslal som mechanikov, radistov a ostatných špecialistov do Bystrice.

Mužstvo som ubytoval v osadianskej pile a dal mu troška oddychu. Veď nás pri Ružomberku chráni pechota.

Velenie bolo v slabých rukách a čakali sme výmenu. Veliteľom bol určený pplk. Ján Černeček.⁷¹

⁶⁷ V súčasnosti Jakub, mestská časť Banskej Bystrice.

⁶⁸ Správne malo byť: veliteľstvo Obrannej oblasti 2.

⁶⁹ Správne malo byť: veliteľstvo Obrannej oblasti.

⁷⁰ Mjr. let. Jozef TÓTH, * 22. 5. 1910 Onokovce (okr. Užhorod) – † 26. 12. 1994 Bratislava, od 8. 9. 1944 veliteľ leteckých zbraní 1. čs. armády na Slovensku.

⁷¹ Pplk. pech. Ján ČERNEK, * 31. 2. 1896 Turá Lúka – † 20. 4. 1977 Myjava, od 6. 9. 1944 veliteľ Obrannej oblasti 2, od 10. 9. 1944 veliteľ VI. taktickej skupiny.

6. september 1944

Na svitaní organizoval som prápor po vzore pešiakov ako som si to pamätal z dávnych čias.

Vyšlo mi to takto:

Veliteľ: Dano Kunic

zást. npor. let. Mikuláš Šumichrast

poboč.⁷⁴ por. Juraj Marušic

materiálny: por. let. Frant. Dobiš

proviantný: ppor. hosp.⁷² Anton Hlaváč⁷³

zbrojár: práp. let. Štefan Illéš

1. rota: veliteľ: npor. let. Viktor Cvacho⁷⁵

zást.: npor. let. Imrich Treskoň

1. čata: por. let. zbroj. Vojtech Blaško a voj.(npor.) Joz. Kolembus a 30 mužov,

2. čata: por. let. Alex. Kaňák a 30 mužov,

3. čata: srtm. Karol Bielčík a 30 mužov.

2. rota: npor. let. Jozef Gallo

npor. let. Ján Dulla

1. čata: por. let. Ján Opaterný a 30 mužov,

2. čata: por. let. Miloš Chrapčiak a 30 mužov,

3. čata: npor. let. Vladimír Stankovianský⁷⁶ a 30 mužov.

Pomocná čata práporu: účtovný, výkonný, šoféri a kuchári, lekár, spoj. družstvo – spolu 1 rtm. a 14 mužov.

Stav práporu bol: 14 dôstojníkov,

3 rtm,

194 mužov.

Dôstojníkov prebytok, avšak keď vedeli, že na Troch Duboch nebude pre nich ako výkonných letcov práca (lietadiel nebolo), hoci by tam bolo lepšie, ostali bojovať ako pešiaci.

Týmto končí jestvovanie leteckého parku a začína nový život v zákopoch ako letecký prápor a pozdejšie III/6 až označený definitívne ako VI/53 prápor.

O 07.00 hod. stál prápor na nádvorí osadianskej pily ako na nádvorí kasáreň pripravený na cvičenie. Išiel vedľa nový veliteľ divízie v papučiach pplk. Ján Černek (mal od útoku z Nitry otlačené nohy) a s radosťou konštatoval, že má aspoň jednu organizovanú jednotku.

Obrana pri Ružomberku behom noci úplne povolila a ako z horného Liptova tak sa to teraz valilo všetko s krikom: Nemci sa valia smerom na Korytnicu. Prápor letcov sa zišiel. Bol už o 9.00 hod. zasadený pri žel. zástavke Biely Potok na sev. svahoch Bukoviny. Bol to pekný nos proti Ružomberku, z ktorého bolo veľmi pekne vidieť, ale ktorý bol pod priamym pozorovaním nepriateľa.

S trnúcim srdcom posielal som prvú čatu 1. roty (por. Blaško) ako pokus do postavenia. Uchytili sa. Políhali za skaly a namierili pušky proti údoliu. Nasledoval zbytok prvej roty. To už bol nepr. pri vchode do doliny a pozoroval naše rozmiestňovanie. Zrejme, že taká dobrá pechota bola pre jeho mínomety veľmi dobrým cieľom. 09.50 zaujímala postavenie 2. rota (kpt. Gallo) na západ postavenia 1. roty. Tu už Germán začal kropiť

⁷² Podporučík hospodárskej služby.

⁷³ Ppor. Anton HLAVÁČ, v SNP proviantný náčelník 53. pešieho práporu.

⁷⁴ Pobočník.

⁷⁵ Npor. let. Viktor CVACHO, * 29. 12. 1916 Varín – † 9. 4. 1987 Trenčín, v SNP veliteľ 1. roty 53. pešieho práporu, neskôr náčelník štábu 1. čs. stíhacieho pluku 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

⁷⁶ Por. let. Vladimír STANKOVIANSKÝ, v SNP veliteľ 3. čaty 2. roty 53. pešieho práporu.

z mínometov. Ozvena výbuchov v úzkej doline neúčinkovala dobre na mojich krajčírov a pisárov. Troška sa Gallovi rozbehli. Nie div. Veď prvý raz v živote počuli hvízdať granáty a vybuchovať míny. Paľba trvala len pol hodiny a postupujúci Germán myslel, že má pred sebou pechotu, ktorá utekala len čo ho videla na 10 km. Pomýlil sa. Chlapci sa pokryli za skaly a čakali. Aj druhá rota sa za svahom zorganizovala a už o 11.00 hod. bola vo svojom postavení.

Keď obrana, nuž obrana. Nariadil som rotám zakopať sa. Ale čím? V našej výstroji na letisku nikdy neboli lopatky. Prápor mal všetko spolu z letiska odvezených zo dvadsať krompáčov a lopát a tie boli vzadu vo Vyšných Matejkových pri kuchyni a autách. Šťastie nám žičilo. Pomedzi nás ešte stále utekala pechota od Ružomberka s upozorňovaním: Utekajte, Nemci sa valia. V predpolí aj medzi nami trátili prilby, lopatky a tak do večera sme mali chybajúcu výstroj doplnenú. Do zotmenia hol slabý pohyb a nepr. strieľal len mínami.

O 17.00 hod. prišiel pplk. Golian do úseku s pplk. Ferjenčíkom⁷⁷, mjr. Noskom⁷⁸ a kpt. Strakom. Vybral si 2. čatu I. roty (por. let. Kaňák) na vyčistenie dediny Biely Potok. Ako dobrý pešiak vedel si počínať a nepripravený nepriateľ ľahko bol zdoľaný. Sám pplk. Golian si vystrelil na svojho Nemca šoféra nákl. auta a auto bolo ukoristené. Čata ostala na noc v dedine.

Sem však nepriateľ sústredil tak silnú del. a min. paľbu, zaútočil silnejšou pešou jednotkou, že čata vydržala len do 21.30 hod. a nasledovala príklad svojich druhov pešiakov. Do rána po jednom sa odpútali a ustúpili do pôvodného postavenia.

Behom noci sa ostatné družstvá zakopali.

7. september 1944

Ráno na svitaní delostrelecký prepad. Mužstvo už čiastočne zakopané vyjašene pozerá sa na svojich veliteľov. U I. čaty I. roty pýta sa slobodník Kráľ: pán poručík, bijú, môžeme utekať? Ej ja vašeho ... len sa opováž. Chlapec skrčil hlavu a držal, ale vydržal. Dôstojníci, veliteľia boli na svojich miestach a preto sa nestal prípad, že by mužstvo utiekalo. Bol to pre všetkých krst. Pamätám sa dobre, že som medzi výstrelom a dopadom skákal z diery do diery a vlieval silu a nabádal: vydržať, nepovoliť a len vydržať. V očiach chlapcov, ba aj v očiach veliteľov sa skrýval strach, ale verili slovu, verili, že voľakto musí byť tu, na výspe, tu kde sa rozhoduje o osude povstania. Len týmto som ich presvedčil: keď my tu popustíme, ako popustili ostatní, Nemec ako bol rozbehnutý dolu Liptovom, skočí na Šturec a za dva dni je v Bystrici. Až keď som po čase o tom dôkladnejšie premýšľal, uveril som tomu aj sám. Bolo to veru tak.

Nepriateľ po prvom zastavení na Bielom Potoku neodvažoval sa do doliny a len mín. a del. paľbou nás chcel vykúriť.

Prápor bol v tento deň v postavení sám. Ani vpravo ani vľavo nemal nikoho. Sem-tam prišlo družstvo, čata, ale po prvých dopadoch granátov splašene utekali späť. Zrejme, že nekrytých ľahko zasiahli črepiny a bolo z nich do večera zo desať ranených.

K večeru sa dolina pod nami, teda na mojom ľavom krídle, trochu zaplňuje. Do strážneho domku našťahoval sa veliteľ delostrelectva úseku mjr. Miloš Vesel⁷⁹. Hovoril mi, že

⁷⁷ Pplk. vet. MVDr. Mikuláš FERJENČÍK, * 5. 12. 1904 Polomka – † 4. 3. 1988 Littelton (USA), prednosta veterinárnej správy Veliteľstva I. čs. armády na Slovensku a povereník SNR pre národnú obranu.

⁷⁸ Mjr. gšt. Július NOSKO, * 8. 6. 1907 Tisovec, – † 5. 9. 1986 Praha, náčelník štábu Veliteľstva I. čs. armády na Slovensku.

⁷⁹ Mjr. del. Miloš VESEL, * 29. 1. 1909 Zvolen – † 22. 6. 1989 Ružomberok, veliteľ delostrelectva VI. taktickej skupiny, veliteľ obranného úseku Biely Potok.

už svoje kanóny stavia proti vchodu do údolia asi 4 km za našim chrbtom. No, reku, už to bude trochu istejšie tu trčať, veď aj z našej strany budeme púšťať strašidlá na tamtých vrahov. Po celý deň sme maskovali zákopy a zdokonaľovali ich (keď to bolo možné). Odpoľudnia sme sa ukludnili. Nepriateľ čušal. Navštívil som všetky líščie jamy a hrmel do chlapcov: vydrž.

Blížil sa večer. Čas vydávania stravy. My, neskúsení, neostrieľaní, dopustili sme sa zásadnej chyby: bežali sme ku papierni na Bielom Potoku ku kuchyni, ktorá doviezla posilu pre hladné žalúdky. Nemysleli sme vôbec na to, že by Germán mohol nás vyrušiť z kľudného pojedania prípravkov nášho kuchára. Germán – prešibaný vojak, vari len na toto čakal. Len čo sme zbehávali do údolia a dobehli ku voňajúcej kuchyni, spustil paľbu. Sám chtiac ukázať, že sa nebojím a tým chlapcom byť príkladom, nesiem si svoju šálku, aby sa aj na mňa dostalo. Blízko kuchyne (auta s kuchyňou) dopadli štyri granáty. Chlapci, na zem, volám a v tom mi myklo čosi rukou. Pozerám a zo šálky mám len kus dokriveného plechu. Fuk na zem aj s plechom. Pozerám: z tohoto sa veru nenajem. No na šťastie bol tam aj slob. Stačík a svorne sme sa z jeho šálky spolu najedli. Nikomu sa nič nestalo. Vari sme dosiaľ šťastím natrení? Len aby sa nám ďalej takto darilo.

Večer začalo pršať. Darmo sme sa obzerali po nejakej streche: prší vonku, prší aj do zákopu. Nuž do roboty. Celú noc upravujeme okopy a pri nich za krovím a skalou staviame malé zemľanky. Blízko nášho postavenia, Na jazierkach chcela ružomerská Slovenská papierne stavať ozdravovňu pre deti svojich zamestnancov. Stavebný materiál teraz slúži pre nás. Nasťahoval sa tam do domku p. Hrivnák, zamestnanec papierne a teraz on s týmto gazduje. Rád mu podpisujem potvrdenky a celú noc roznášame fošne, hranoly a dosky, aby nám už zajtra nepršalo za krky. Núdz a spraví z nás aj dobrých pešiakov.

Čosi za mojím stanoviskom chodí. Mrknem tam okolo polnoci a srdce mi radosťou zaplesá. Delostrelec kpt. Mičušík⁸⁰ stavia si tam pozorovateľňu. Sťažuje sa, že má len 200 granátov a nemá len poľný ďalekohľad. Nuž v množstve granátov pomôcť nemôžem, ale ďalekohľad veľký aj s podstavcom mám. Ten dám a rád. Len aby keď bude strieľať, presne strieľal. Hneď využijem môjho auta a zájdem sa reku pozrieť do „zázemia“ ku kuchyni a odriadu, čo tam, ako sa naši ubytovali a donesiem do rána aj ďalekohľad. Radosť delostrelca je veľká.

Môj bojový odriad pozostáva z jednej leteckej kuchyne vz. 34, troch nákladných a dvoch osobných aut so zásobami proviantu, šiat, streliva a takých všelijakých pre vojnu potrebných vecí. Našiel som to všetko v poriadku, lebo skladník Matejov a Plesník hoci počuli vybuchovať granáty, stále si mysleli, že sú v barakoch na letisku.

8.september 1944

Svitá. Z pravej strany z poza Brankova začína sa nebo vyjasňovať. Tak nemieni pršať večne? S rozodnením prichádza aj posila. Na naše pravé krídlo pred samú zastávku Biely Potok prichádza prvá pešia rota. To zosilňuje tú hŕstku chlapcov por. Lojza Michaloviča⁸¹. No, nebudeme teda sami. Podarilo sa ju zorganizovať z utekajúcich. Nepriateľ však vidí. Posiela prvé pozdravy a praje nám s nimi asi dobré ráno. Rota prichádza bez dôstojníkov a po prvých výbuchoch sa rozlieza a ustupuje do blízkeho lesíka. Mala tiež straty. Moji chlapci behom streľby vystrčili len jedno oko zo zákopu, aby zistili, či nepriateľ postupuje, či už treba strieľať, ale nevyskočili z neho. Priamy zásah do diery nebol, preto sa ani jednému z nich nič nestalo. Tri diery blízko padnuvšie granáty zasypali, ale nestalo sa nikomu

⁸⁰ Kpt. del. Emil MIČUŠÍK, veliteľ 2. delostreleckej batérie podporného delostrelectva pri 53. pešom prápore.

⁸¹ Npor. pech. Alojz MICHALOVIČ, v SNP pobočník veliteľa 51. pešieho práporu a veliteľ 1. roty 51. pešieho práporu.

nič. Meral som potom vzdialenosti dopadov od dier a boli veru mnohé na jeden až dva metre. „Volltreffer“⁸² však nebol. Chlapci prichádzajú k názoru, že hručka-búdka a jamka chráni. Ostreľujú sa.

08.00 hod. počujeme zvláštny šustot nad nami. Krčíme hlavy a čakáme kedy buchne. Buchlo, ale nad Ružomberkom. To nám srdce poskočilo. To už naši poslali strašidlo a hľadajú pozorovateľňu. Júj, aká to bola príjemná hudba, keď sa granát vzdiaľuje, keď jeho hvizd nie je uuiiiiiiíp, ale tajde. Posielame s ním prekliatie všetkým, ktorí sa chcú v našom Liptove rozťahovať.

09.00 hod. po krátkej del. príprave približujú sa k dedine Biely Potok nepr. pásové vozy. Náš delostrelec zahajuje paľbu. Pár striel medzi nich, pechota vyskakuje z vozov, pokropíme ich guľometmi. Zastavujú sa. Ešte im trocha dajme. Ukázali nám chrbty a zmizli za zákrutou cesty. No ide to. Zistil som však jedno. Moji chlapci tej streľbe mnoho nedajú. Veď polovica z nich si v živote vystrelila len pár rán za kriku poddôstojníkov. Tu musím urobiť nápravu.

Za ľavým krídlom 2. roty našiel som si dolinku, kde sa bude pekne cvičiť poľná streľba a hádzanie granátom. Nerozmýšľal som a nerobil žiadne bezpečnostné opatrenia. Vytiahol ja jedno družstvo, dal každému mužovi 20 ostrých a dva granáty, postavil na 300 m na koniec doliny dosky, družstvo na spodný koniec do rojnice a podme. Doska bola nepriateľ a prískoky a paľba, vpred. Nejednen sa uhýbal na prvý raz, keď mu guľomet kúsok za ním spieval, nejednen strieľal pred seba do zeme, ale len zo začiatku. Od pol lúky to už šlo lepšie. Už sa aj v doske objavujú otvory. Priblížili sa na dohodenie granátom. Daj doske – nepriateľovi jeden a kry sa. Bách, bách ozýva sa dolinkou. Chlapci by sa boli aj do myšacej diery schovali. Vztyk, znova. Ruky sa im trasú, ale kým zídeme na spodok, už sú kľudní a ideme znova. Už sa hlavy neuhýbajú, zem toľko nestrieka z pred pušky, ani pohľady nazad nie sú tak ustrašené. No, pôjde to. Tak ako teraz strieľajte do živého. No, granáty hoď smelo. Tváre sa rozžiarili a chlapci dosiaľ z Mokradi neveriac v zbraň začínajú jej dôverovať.

Do stmievania sa vystriedala celá prvá a druhá čata 1. roty. Tí to najviac potrebujú. Sú celkom vysunutí. Do večera sa Nemcom zase nechcelo doliny. Postrašievali, kto sa bál, granátmi až odkiaľsi z Likavky, ale nešli. Popoludní vyslal som hliadku z 2. roty do priestoru Vlkolinec a ku Havranej skale, aby som vedel, či tam voľačo je, alebo nič. Veru dosiaľ nič. Novú hliadku som si veru viedol sám, lebo chlapci jednohlasne aj s veliteľmi potvrdili, že ešte v živote na hliadke neboli. No, tak reku podme. Na večer prišla spojka, že prišla pošta a to úradná. Hja, za týždeň som veru aj zabudol, že kedysi som len v kancelárii sedel a hlavne na to, že sú ešte aj dnes ľudia, ktorí vedia sedieť v kanceláriách. Ba či títo už každý svojho Nemca položil?

Bolo treba upraviť zamestnanie pre mňa aj pre mužstvo. Zariadil som si to takto: Pre mužstvo: raňajky pred svitaním (pozostávali z večere a raňajšej kávy), obed po zotmení. Medzitým, keď nepr. strieľa kryť sa a biť ho, keď nie čistiť zbrane, pozorovať a oberať lieskovce, ktorých tam bol Pán Boh pre povstalcov v ten rok prichystal v plnej hojnosti. Denne tri družstvá výcvik v streľbe a jedno na hliadke.

Pre seba: denné tak ako u mužstva a poobede okolo 8. hod. večer hybaj do doliny Vyšná Matejková, tam kde sa odráža cesta na Smrekovicu, popoháňať trocha aj úradného šimla. Tu som si v kľude, mysliac pri tom na mojich chlapcov, napísal rozkazy a okolo polnoci poberal sa späť do postavenia. Bol som ja len šťastný človek: bunker som mal za skalou a len po jej bokoch bol výhľad do doliny (teda granát ma nemohol trafiť kým som bol v ňom, a aj to sa stalo niekedy) a neďaleko neho akási dobrá rodina z Bieleho Potoka poskytla mi skvostný byt v podobe poloplného senníka. Tu oblečený ľahol som po polnoci do voňa-

⁸² Priamy zásah.

vého sena a pospal, keď sa dalo do svitania, snom spravodlivých. Všetko by bolo bývalo v poriadku len veliteľ 1. roty mi ukradol zo senníka dvere a poniektoré noci potom do neho veľmi fúkalo. Nemohol som však nič počať, lebo mal nimi zakrytý bunker. Nuž vďaka tej dobrej rodine za toto pohodlie. Len strach som mal. Čo keď by Nemec obišiel poľné stráže a príde bližšie. Ja tak občas chrápem a tie tri hodiny spánku na zdravom vzduchu bol veru spánok taký, že ma mohol aj cez senník prehodiť, nezobudím sa. No, príde Nemec a podpáli mi seno pod hlavou. Neprišiel. Báľ sa on, podlá duša.

9. september 1944

Hneď za rána strieľa 3. čata 1. roty. Už sa iste behom noci oboznámili ako to u mňa na strelnici chodí, preto hlavy neuhýbajú a zásahov je viac.

8.30 del. prepad. Čo sa jašíte? Veď je už zem okolo nás porytá, ani by tam divie svine bývali. Nad postavením sa kúri. Trnien čo bude. Vraciam sa do postavenia, ale kým som tam došiel paľba ustala. Lumpi, oni na svitaní videli náš pohyb na strelnicu, alebo nás chcú pravidelne kŕmiť? Obhliadam postavenie a úžas. Dva plné zásahy do dier 3. čaty. Strelec prvého družstva a pozorovateľňa čaty to dostali. Na šťastie boli obidvaja na strelnici. Náhoda? Šťastie? Do večera boli strelištia opravené.

Hliadka slob. Mušutu Petra zistila, že okolie Vlkolinca je ešte nie obsadené a Nemci len silnejšími hliadkami hliadkujú.

13.45 vyletujú čiapky mojich vojakov zo zákopov. Čo to len je? Akési lietadlo vrčí. Pazerám hore a tam stará známa „kravka“ Š-328⁸³ doprevádzaná B-534⁸⁴ letí priamo nad del. postavenia nepriateľa a púšťa mu tam akési pozdravy. Fotografuje a za chvíľu sa poberá späť. Pätštovka si to dva razy napikovala, pokropila kohosi zo svojich štyroch guľometov a celkom prízemným letom ponad naše hlavy sa vyťahovala hore nad šturec. Od priletu Nemci po oboch zbesnene páľili zo svojich štvorhlavňových guľometov. Naším – nám – odvážnym šťastie praje. Ako som pozdejšie zistil, bola jedna aj druhá prederavená, ale nie smrteľne. Mali ste vidieť stisnuté päsťe našich chlapcov, keď sa päťštovka plazila od Ružomberka na nás a nepriateľ po nej rezal. Ale zase tá radosť, keď nad nami začala naberať výšku. No, veru ináč nám svietili oči. Veď nie sme sami. Máme delostrelcov, máme lietadlá.

Dlhá chvíľa je sedieť na jednom mieste po celý deň a k tomu ešte ani nemať dostatok jedla a fajčiva. Zobral som sa preto pred večerom poza kričky a skaly k autu a poď do Osady hľadať pomoc. Veliteľ pplk. Černek uznal, že je to veru asi dosť neprijemné a preto mi poradil, že aby som išiel za intendantom kpt. Czaykom⁸⁵ a ten mi voľačo dá. No, intendant je intendantom a bude ním aj po smrti a tento bol taký, že som sa veru s ním nemohol dohodnúť. No, ale aby bol aj vlk sýty aj baran celý, pošle mi na večer trocha liehovín. Poslal. Za vojenský kotol studeného piva. Nebolo ho do čoho dať, po dosť chladnom obede nechcelo nijako dolu hrdlom. Svoju nespokojnosť som prejavil v hlásení a na druhý deň poriadnou hubovou polievkou a prísľubom, že keď dostaneme ešte raz pivo, dovediem p. intendanta za najväčšej paľby do postavenia a strčím ho pred zákopmi do kotla s pivom. Nech skúsi ako je to. Večer mi predal bača pod Smrekovicou 50 kg syra a to už bolo voľačo lepšie. Ba chlapci doniesli od neho aj zinčice.

Postavenie je už dosť zbavne vybudované a preto za postavením, keď viem, že nieto jednotky, ktorá by nás vymenila, aby som mohol svoju jednotku lepšie pocvičiť vzuadu,

⁸³ Pozorovacie a ľahké bombardovacie lietadlo Letov Š-328.

⁸⁴ Stíhacie lietadlo Avia B-534.

⁸⁵ Kpt. int. Ernest CZAYKA, * 12. 1. 1913 Košice – † ?, prednosta intendancie VI. taktickej skupiny.

zaisťujeme sa pre všetky prípady na dlhšie. Z letiska dotiahli sme so sebou kompletnú, letiskovú ošetrovňu aj s lekárom a jeho pomocníkom. Aby chlapci mali istotu, že v prípade poranenia budú náležite a ihneď ošetrení, dávam stavať dôkladný bunker s akumulátorovými svetlami blízko za postavením na konci skrytého úvozu. Taktiež, predpokladajúc raz aj silnejší nápor, prisunujem i v noci za postavenie časť munície (tiež z letiska) a stavíme výdajňu. Staviam si tiež telefónnu linku a pripojujem ju na Veselovú v zastávke. Večer mi nedá spať. Som starý guľometník, učil som sa s nimi narábať pred 14. rokmi a to by bolo čosi lepšie ako len tieto ZB guľomety. Vstávam a hneď idem do Osady hľadať voľáča. Veliteľ úseku prisľubuje, že majú z Bystrice dodať aj ťažké guľomety.

10. sept.

Ráno je na horách utešené. Slabý mrazík farbí trávku na bielo a ranné hmly, prevládajúce sa nad dolinou chránia nás pred pozorovaním. No, zvýšme chlapci ostražitosť, aby nám voľakto neprišiel až ku kožuchu. Využil som kľudu a pobral sa do Osady hľadať guľomety a guľometníkov. Na hornom konci v stodole mal sklad npor. Kostolný⁸⁶ a veru už mal aj dva ťažké guľomety. Len kto bude z nich strieľať. Najradšej by som sám, veď som ich mal kedysi rád, ale nemôžem byť aj strelcom aj veliteľom. Náhodou som na dvoch, ktorých hľadenie vzadu už omrzelo. Bol to jeden rtm. hosp. starý guľometník (meno mu už žiaľbohu neviem, lebo zakrátko bol odvolaný) a rtk. Krakovský z odevného skladu skupiny, tiež bývalý guľometník. Tito si ešte zohnali po dvoch chlapcoch a už sme guľomety za dedinou aj vyskúšali, položili na auto a pod' do postavenia. Opatrne povytískali sme hlavne z hustého krovia a hneď začali budovať stôl.

Obrana sa zosilňuje. Na poludnie blíži sa lesíkom k zastávke väčšia skupina. Sú to dve rotý 52. práporu. Už sú lepšie organizovaní a zaujímajú postavenie na našom pravom krídle. Ďalší prápor sa vraj už tiež organizuje v Osade.

Organizácia skupiny podľa pplk. Černekom vydaného rozkazu bola dnes: VI/51 prápor⁸⁷ sa organizuje v Osade, VI/52 prápor⁸⁸ zaujal obranu dnes, VI/53 prápor sme my, skupina kpt. Dana Gondu⁸⁹ je v Ľubochňanskej doline, veliteľstvo úseku v staničnej budove zast. Biely Potok a veliteľstvo skupiny v Lipt. Osade.

Popoludní. Hovieme si na milom slniečku za lieskami pri svojich dierach. Naraz počujem delostrelca Mičušíka: libela ... náplň ... a pál! Už aj môj pozorovateľ hlási nepr. tank a vozy s pechotou sa približujú k dedine Biely Potok. Čo približujú, už sú v dedine, už z nej vychádzajú. Už sviští nad hlavami prvý granát. Dopadol presne pred prvý voz nepr. Zoskákala pechota, rozliezla sa po poli a už letí do nej druhý pozdrav.

Moji guľometníci zasadzujú zbrane do pliec. Počakajte chlapci, až budú bližšie. Nechce sa im vari veľmi, lebo sa zo zemiakov nedvíhajú. Letí tretí granát. Už sa prví zdvihli. No, tak do nich. Sme na kopci, vidíme ich dobre. Nože im po hlave, aby nekrivali. Aj ťažké guľomety sa rozhovorili. Nemec uznal, že s nami nie je žiadna reč, obrátil vozy a pod' kade ľahšie. Bolo ti to treba? Musel si si ešte aj poniektorých na rukách poodnášať.

Chlapci si mädlili ruky uspokojení, že sú už ostrieľaní bradáči. Pred večerom vybral som sa poďakovať Mičušíkovi za krásnu strelbu. Vzal som mu fľaštičku slivovice, čo žena

⁸⁶ Npor. Karol KOSTOLNÝ, veliteľ podpornej mínometnej jednotky.

⁸⁷ Krycí názov Liška.

⁸⁸ Krycí názov Jeleň.

⁸⁹ Stot. jazd. Daniel GONDA, * 12. 1. 1909 Horné Žemberovce – † 13. 9. 1944 Ľubochňa, veliteľ vojenskej skupiny „Gonda“ 1. čs. armády na Slovensku.

cestou akýchsi spojok poslala od mamky. Dozvedel som sa, že je už s deťmi doma, že sa od 1. sept. potulovala kým sa z Mikuláša dostala do Pukanca. No, hlavne, že žena a deti sú v dobrých rukách.

Jaj, kdeže som to? Len čo som prišiel na pozorovateľňu začal ju Nemec makat'. Našiel ju a bolo nám tam za 5 minút teplo. Vystrelil na ňu len 30 rán raz na raz. Rozvítal zem, ale do dierky netrafil. Podrobne som toto opísal vlni v denníku Bojovník pod titulkom: fľaška slivovice. Aj tá odhodená mnou za skalu ostala celá. Len vysoké vedenie, stromy, senník a zem boli okolo nás rozstrieľané.

Náš pozorovateľ zistil, že je veľmi vpredu a pobral sa za noci o pol km ďalej.

11. sept. 1944

Už večer som sa rozhodol ísť sa pozrieť odkiaľ Nemec na nás pere. Moje mužstvo už dvoj-týždňoví vojaci boli by šli všetci. Poveril som Karola Bielčíka výberom sekáčov a ráno na svitaní sme vyrazili. Zašli my cez Vlkolínce až na ružomberský lyžiarsky môstik a odtiaľ našli tých, čo nám nedajú spokojne jesť a spať. Potľukali sme na nich z blízka (boli si istí, že k nim dozadu nikto nepríde, lebo ani stráže nemali) a keď už začali po nás hodne mínami prať vzali sme nohy na plecia a pod' ho ku svojim. Spojky doniesli, že na druhý deň kopali v Ružomberku 11 jám. No, dajú snád' na čas pokoj a títo na veku. (Podrobne som prepap opísal v časopise Odkaz r. 1947.) Teda odplata na Bielom Potoku, prvá odplata bola riadna. Hliadka dostala v rozkaze skupiny pochvalné uznanie.

Toto bol prvý prepap v tyle nepr. v celom úseku. Snád' sa nájdú aj iní, ktorí pôjdu, aby sme buntošníkov vyhli.

12. sept. 1944

Administratíva začína normálne fungovať. Aspoň v Bystrici. Denne prichádza viac a viac pošty a vybavovanie trvá aj dve – tri hodiny denne. Vidno, že sa štáb rozrastá a každý chce vyvinúť činnosť.

Do B. Bystrice odovzdané prebytočné vozidlá práporu, dovezené z Mokradi: 12 Tatra 27, 2 Tatra 57, 2 Tatra 77, 1 Tatra 29 (autobus), 1 Tatra 82, 1 Ford, 1 Škoda ST6LD. U práporu som si ponechal 1 Tatra 77, 1 Steyer 220 (miesto motocyklu) 2 Ford a 1 Tatra 27. Taktiež som let. skupine Bystrica odovzdal všetku prebytočnú leteckú výstroj, aut. materiál a poh. hmoty. Zbytočnej príťaže som zbavený a môžem s kľudom bojovať a príp. aj útočiť, lebo ustupovať. Toto druhé sa mi nechce. Do útoku sa zase skupina nechystá, hoci nepriateľ po tieto dni nevyvíja skoro žiadnu činnosť a musíme si na neho chodiť k Ružomberku. Denne dva – tri razy sme pokropení jeho delami a mínometmi, inak sa mu do doliny nechce.

16.sept. 1944

Večer mal byť vystriedaný VI/52 prápor. Celý deň kľud a v hodinu vystriedania začal kropiť. Zrada. Jasné. Medzi nami sa pohybujú zradcovia.

17. sept. 1944

Obsadzovaná dôležitá výšina Ostrô a zriaďovaná na nej del. pozorovateľňa (kpt. Kosorinský⁹⁰). Len čo došla prvá skupinka na vrch, začalo sa z nej kúriť od nepr. granátov. Zase zrada. Začali sme kontrolovať každého, kto sa v postavení, alebo blízko neho objavil. Podozrení dvaja príslušníci akejsi dobrovoľnej samaritánskej služby. Ta s nimi ku stromu a guľku

⁹⁰ Npor. (od 10. 10. 1944 kpt.) del. Juraj KOSORINSKÝ, pridelený dôstojník na veliteľstve delostrelectva 1. čs. armády na Slovensku

im. Zrádanie na čas prestalo. No, oteraz budeme opatrnejší. Nie každý, kto sa pohybuje medzi nami, chce bojovať.

Istota bude istota. Radšej zastreliť jedného nevinného, ako jeden má zapríčiniť smrť niekoho z nás. Nie sme ešte vojaci. Ešte nám chýba veľa ostražitosti, viac ostražitosti, nedôverovať každému. Ved' nemáme ešte žiadnych preukazov a poznáme sa len podľa tváří. Istejšie je cudzinca zneškodniť hneď pri príchode.

18. sept.1944

Pozvaný som na veliteľstvo let. zbrani do B. Bystrice. Teda je mi dopriané vidieť „srdce“ povstania.

Účel: akési nedorozumenia medzi jednotlivými veliteľmi peších leteckých jednotiek. Ja som na Bielom Potoku, Haluzický⁹¹ na Čremošnom, Minka⁹² na Telgárte a Kubica⁹³ na Troch Duboch. Každý sme na inom úseku frontu a vraj mali byť medzi nami trenice a zvady. Vysvetlené, že akési baby v leteckých uniformách, ktoré nemali v Bystrici čo robiť, natárali, bojac sa o svoje prvenstvo o nejakých klebetách medzi bojujúcimi veliteľmi. Vysvetlilo sa, že je to babský tlach a že sa to len o nás veľmi zaujímajú desiatky darebákov a dôležitých štábov sediacich v Bystrici.

Môj dojem zo „srdca“ povstania bol veľmi špatný. Na Bielom Potoku a podľa rečí ostatných bojujúcich veliteľov v každom úseku frontu chýbali dôstojníci a hlavne odvážni dôstojníci. (Prvé dni, mimo môjho práporu, u ostatných práporov okrem veliteľa a jedného, lebo dvoch záložníkov, boli len čatári). V Bystrici som stretol stovky skvelých bojovníkov. Každý na prsiach dva granáty, na pleci automat a mnohí mimo toho ešte na opasku granát. Bojovali. Ej, skvele bojovali. Zostal som tam do noci a videl som ich kruté boje. Národný dom, 5-ka, 6-ka, ostatné hotely, krčmy, quelby a dupárne, všetko preplnené bojujúcimi, hlavne dôstojníkmi a Židmi. Bojovalo sa o litre – dva, nestačilo víno, treba sa potúžiť aj ostrým (ale nie Ostrô 1062), bojovalo sa päťami (ako na Ostrom), zubami, nechtami a hlavne so ženami. Verím, že heslo „carpe diem“ malo svoje odôvodnenie, ale nie v Bystrici. Preplnená Bystrica bola hotovou Sodomou a Gomorou. Ba ešte voľačo horšie.

Tu som zbadal, prečo sa v poli musia zakladať všetky protokoly, ako v mierovej posádke. Ved' štáby na veliteľstve na zbore boli na 250 % preplnené. Zisťoval som si, prečo je nie ten, onen, pešiak, delostrelec na fronte? Toho si pridržal jeden, hento druhý, tento už tam mal byť, lenže je chorý, tento spravuje materiál zo skladu do kšeftu a tak bolo dôležitých pracovníkov a bojovníkov, že povstanie div – divúci, že neskrachovalo hneď v prvé dni. Zišiel som sa so známymi Bystričanmi (J. Bakoš, S. Velebný a mnohí iní) osvetlili mi to “srdce” povstania dôkladne. Stovky lumpov, darebákov, kšeftárov si tam lebedilo ani psi na pazderi.

V jednej lepšej spoločnosti – domácnosti pri večeri padla poznámka: Co tam děláte, proč ty Němce používáte, nač ste tam? Že som sa so spoločnosťou rozišiel s poriadnym detvianskym pozdravom je zrejmé.

⁹¹ Mjr. let. Ivan HALUZICKÝ, * 9. 3. 1913 Uherský Brod (Česko) – † 3. 11. 1965 Bratislava, veliteľ motorizovaného práporu „Haluzický“, 9. 10. 1944 bol letecky presunutý do ZSSR, po preškolení na sovietsku leteckú techniku ustanovený za veliteľa 2. čs. stíhacieho leteckého pluku 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

⁹² Npor. let. Michal MINKA, * 3. 2. 1919 Piteľová, okr. Kremnica – † 20. 4. 1945 Poręba (Poľsko), veliteľ pešej rotý Školy leteckého dorastu, 10. 10. 1944 letecky presunutý do ZSSR, šturman 1. čs. stíhacieho leteckého pluku 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

⁹³ Kpt. let. Belo KUBICA, * 7. 10. 1914 Osuské – † 22. 4. 2004 Bratislava, v SNP do 10. 10. 1944 veliteľ letiska Tri Duby, letecky presunutý do ZSSR, od 12. 11. šturman 3. čs. bitevného leteckého pluku a od 10. 3. 1945 zástupca veliteľa 3. čs. bitevného leteckého pluku 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR.

Porozmýšľal som si o tom všetkom a bolo mi celkom jasné, prečo chudák Černek nemohol zohnať dôstojníka za veliteľ čaty. Bolo mi jasné, prečo sa na všetkých frontoch, mimo tých kde boli zasadené letecké jednotky, ktoré išli zo svojich posádok "komplet", ustupovalo bez boja a utekalo do Bystrice (v tento deň došli od Handlovej dve jednotky. Veliteľ bol ráno na štábe prvý a hlásil, že má všetko mužstvo pobité, ale do večera bolo tam skoro všetko jeho mužstvo.). Presvedčil som sa, že neoprávnené štatariálne tresty pre mužstvo, ktoré opustí svoju zbraň a postavenie nie sú celkom oprávnené, že pes je zakopaný inde: v B. Bystrici.

Už vtedy sa začalo v armáde „banskobystrickej“ bojovať o hodnotu postavenia a v civilných kruhoch o plné válovy a teplé hniezda. Môj dojem som vyjadril mjr. Tóthovi, veliteľovi leteckých zbraní u I. ČSA v B. Bystrici slovami: Prosím Vás, nevolajte ma viac sem, lebo prídem s čatou automatických a polovicu tejto bandy tu vystrielim.

Rozčarovaný, namrzený som sa vracal do svojho postavenia, medzi svojich chlapcov. Tu nebolo intríg, nebolo štvania, dôstojník bol rovnako ohrozený ako vojak, boli sme si všetci rovní v radoostiach, slastiach aj v utrpeniach. Tu sa žilo spokojne.

So zadostučinením som si prečítal pozdejšie nariadenie gen. Goliana o treste smrti pre lumpov v Bystrici a vyčistenie darebákov – oficirov z Bystrice. Žiaľbohu, toto všetko už bolo pozde, morálka šla dolu vodou a bojové úspechy s ňou. Správny bol rozkaz Viestov⁹⁴ o vyprázdnení Bystrice, hlavne Židov a kšeftárov. Toto už však povstanie nemohlo zachrániť.

20. sept. 1944

Len jednu zaujímavú príhodu, ba dve si na tento deň pripomínam. Strel'ba, ostreľovanie, zosilňovanie obranného postavenia, oprava rozbitých a poškodených opevnení, to bolo dnes a denne bežné. V priestore 2. čaty I. roty dal postaviť veliteľ skupiny na miesto môjho ťažkého guľometu kanónik Oerlikon, neďaleko neho svetlomet, aby v prípade nočného útoku mohlo byť účinne strieľané na nepr. tanky. Vycvičili sme sa strieľať z ruských protitankových pušiek, z amerických protipancierových zbraní a boli sme presvedčení, ja aj moji vojaci, že keď Germán zaútočí tankami aj bez špeciálneho kurzu si niektorý z nás tých 10.000 K zarobí.⁹⁵ To však bolo bežné. Bežné bolo hliadkovanie a menšie stretnutia sa s nepr. hliadkou. Bežné bolo šťastie, ktoré mňa a mojich stále držalo ako čert zlú dušu, lebo dosiaľ som mal u práporu len niekoľko menších škrabnutí, na ktoré majiteľ ani nebol hrdý.

Prvá príhoda. Ráno medzi 8 a 9 hod. kropil nás zase Germán strašidlami. Už to neboli strašidlá, lebo sme sa ich nebáli a to čo chcem napísať práve dokazuje náš zvyk na strel'bu. V dobe medzi výstrelom a dopadom preskakujem z diery do diery, aby som videl a vedel čo, ako sa chlapci držia. Skočim u 2. družstva 2. čaty I. roty k vojakovi Janovi Valovi, inak strelcovi zo samopalů a čo vidím: holí sa. Po pamäti, len hmatom si odkrajuje chl'p za chl'pom. Hovorím mu: Jano, porežeš sa, veď sa ti ruka zatrasie keď blízko padne a v tom už uuúúúúúú-žup a capol tak tri metre od jamy. Jano sa holí kľudne ďalej, len si odpľul. Neporezal sa. Spokojný som vyskočil z jeho diery a prebehol k susedovi des. Šutorovi. Chlapci sú už ostrieľaní a s týmito sa nemusím báť ani silnejšieho náporu. Druhý veselší prípad: Kuchyňa, kanceláriu, slovom odriad som mal, ako som bol už spomenul, 4 km vzadu na ceste na Smrekovicu. Tam mal svoju vilku pán Smotana, drogist z Ružomberka. Ako náš človek ušiel pred

⁹⁴ Div. gen. Rudolf VIEST, * 24. 9. 1980 Revúca – † marec ? 1945 Nemecko, od 7. 10. 1944 veliteľ 1. čs. armády na Slovensku.

⁹⁵ Podľa tajného rozkazu Veliteľstva 1. čs. armády na Slovensku č. 30 zo 4. 10. 1944 mala byť jednotlivcovi alebo skupine vojakov za zničenie nepriateľského tanku vyplatená finančná odmena 10 000 Ks. Vojenský historický archív Bratislava, f. 1. československá armáda na Slovensku, šk. č. 5, sign. 4/B/37/5. Prílohy k vojnovému denníku.

Nemcom s nami a žil si spokojne pod našou ochranou. V jeho včelíne bez včiel zariadil som kanceláriu a skladište. Tam sa v noci dobre úradovalo. Ponúkol mi deň predtým, že sa môžem v jeho kúpeľni v teplej vode vykúpať a že po kúpaní dovoľuje si nás pozvať (poniektorých) na večeru. Dobro to padne, teplá voda, keď som sa už tri týždne len v potoku pri jazierkach čľapkal. Na večeru zabil bravca a prichystal pre 10 ľudí štyri litre vína. Spravili sme z toho banket, slávnostnú večeru, na ktorej sme si spomenuli aj našich padlých parašutistov z ŠLD⁹⁶ od Telgártu a po slávnostných rečiach sme mu vypili všetku zásobu, ešte dva razy 4 litre. Mal z toho žiaľ aj radosť, že nás mohol takto pohostiť.

21. sept. 1944

Môj prápor VI/53 bude dnes vystriedaný. Chlapci skoro nadávajú. Boja sa, že si bez dennej streľby nezvyknú. Verili v zbraň, granát im dosiaľ do diery nepadol, nuž prečo by mali ísť voľakde dozadu darebáčiť?

Vystrieda nás VI/52 prápor.

Náš nový úsek bude Lipt. Lužná – Nem. Ľupča⁹⁷ a vystriedame tam dve samostatné rotý: npor. Gašpar⁹⁸ a stot. Šprtel⁹⁹.

Na striedanie vydal som podrobný rozkaz, nachádzajúci sa v archíve u Povereníctva informácií.

Začali sme striedať o 20.00 hod., teda po zotmení. Striedanie prešlo hladko. Chlapci si zapochodovali kúsok a tam ich prebrali vlastné autá a zaviezli do Lužnej. Tu už boli pripravené stodoly, aby sme sa raz všetci pokope vyspali na sene.

Vystriedalo sa s nami aj počasie a pri príchode do Lužnej začalo riadne pršať.

22. sept. 1944

Moja 1. rota preberá postavenie rotý Gašpar okolo Lužnej, 2. rota postavenie rotý Šprtel v Ľupčianskej doline.

Bral som so sebou aj dve družstvá ťažkých guľometov. Nevieť prečo, ale guľometníci, hoci neboli príslušníci letectva, nechceli sa s nami rozlúčiť a podarilo sa mi [od] pplk. Černekovi dostať ich so sebou.

Striedanie bolo za bieleho dňa, lebo úsek nebol pod priamym pozorovaním nepr., veď bol 15 km vzdialený od frontu.

Hlavná úloha bola: strážiť Ľupčiansku dolinu nad Ľupčou a Ludrovskú dolinu, aby tak bolo z boku chránené gro skupiny, nachádzajúce sa v doline Revúcej, južne dedinky Biely Potok.

Celý úsek práporu bol 9 a 1/2 km. Palebné postavenia v okolí Lužnej boli však veľmi nevýhodné pre krátky priestor pozorovania.

Teraz začala na nás prichádzať jeseň so svojimi krásami. Pršalo deň, pršalo dva, bunkery a skrýše postavené našimi predchodcami sa zvalili, žilo sa v blate, spalo sa v blate, nik na nás nestrielal, chuť do boja opadala,

Nariadil som postaviť dokonalé, pevné a teplé zemľanky, silné a bezpečné strelištia a pozorovateľne. Drevo sme doviezli z osadianskej pily a z okolitých lesov, klinec, kramle a dechtový papier bola troška robota pre nás. Nikde ho nebolo, ale dozvedeli sme sa, že v Lipt. Teplej je továrnička na sloľovaný papier. Ale sú v nej Nemci. Všetci práve preto si

⁹⁶ Škola leteckého dorastu.

⁹⁷ V súčasnosti Partizánska Ľupča.

⁹⁸ Npor. pech. Matej GAŠPAR, v SNP veliteľ 2. rotý 52. pešieho práporu.

⁹⁹ Kpt. jazd. Stanislav ŠPRTEL, v SNP veliteľ 1. rotý 52. pešieho práporu.

musíme ísť preň, že sú tam Nemci. Vypozorovali sme, kedy z Nemeckej Ľupče odtiahne tanková hliadka, ktorá sa tam dosť pravidelne zdržovala, zašli do Ľupče na nákladných autách, preobliekli do sedliackych šiat, granáty a pištole do vrecka a šli sme si kúpiť. Platiť sa neplatilo, napísala sa potvrdenka, naložilo sa všetko na 5 sedliackych vozov a pekne – bez rušenia, poškúliac bokom na Germána sledujúceho a spytujúceho sa čo budeme stavať, odviezli sme si náklad domov – do hôr. Za týždeň mali chlapci byty, že by sa za ne dnes ani bytové komisie nemuseli hanbiť a prenajali by ich krásne. Bunkery – zemľanky vo svahoch, s posteľami, oknami, vyložené doskami a riadne vystužené, suché, no radosť žiť. Kachličky v každých. Len myši nedali pokoja a nakusovali zásoby chleba a iných potravín.

Strelištia a pozorovateľne boli úplne bezpečné. Proti komu, však veď my tu aj zošedivíme kým sa nám sem voľakto dostane, hovorili chlapci. V Ľupčianskej doline za pomoci ženistov, ale hlavne za vedenia kpt. Šumichrasta, postavená mohutná protitanková prekážka s mostom pre vozy, ktorý sa dal za pár minút rozobrať.

Začali sme žiť ako páni. Veliteľstvo som si zriadil v Lužnej, kde bola I. rota. Medzi postaveniami boli kúpele Železnô. Toto treba využiť. Zariadili sme si kúpanie mužstva pravidelne raz týždenne, začala sa pestovať osвета, prednášky. Povolal som farárov npor. Murgaša a npor. Zemaníka¹⁰⁰ a chlapci sa mohli pomodliť ako doma na dedine.

Bola však aj chyba. Môj doktor, slob. Politzer zistil, že v Lúžnej sa objavilo viac prípadov týfu. No, pomoc bola ľahká. Pplk. Paškan¹⁰¹ arm. hygienik postaral sa o nás a zakázal piť vodu, ale pridelil čaj, cukor a kávu. Tu som mal zase smutné skúsenosti s intendantom. Ten mal len rád plný sklad a seba, ale my, aby sme nemali nič.

Vôbec, keď už som pri tom, neviem sa zniest' s tými modráčkami. Koľko razy som našiel pri kuchyni môjho proviantného, keď sa pre neho piekli pstruhy, mäsko, ale pre nás by bol dal len suché zemiaky. Až som ho potom vyhнал na dva dni na hliadku, aby vedel ako je to nejest' 48 hodín a dal mu patričné ponaučenia a nakoniec ho vyhнал, mal som stravu u práporu, že mi ju celá dolina závidela. To tak dobre varil Dr. Hudcovský z Ružomberka. Nechcem ich haniť, ale každého druhého intendanta a hospodára by bolo treba pred vykročením z kasáreň do poľa odstrelit' a mužstvo by bojovalo lepšie, podalo raz taký výkon. Prečo? Mimo môjho práporu (ja som bol s intendantom na válečnej nohe) nedostávala ani jedna jednotka správne cigarety, liehoviny a takéto náležitosti. Ja však som mohol dostať na HS¹⁰² koľko som len chcel kúpiť cigariet pre vlastnú potrebu. Z čoho? No, nehaňme ľud svoj, že je chybný. Slovák je chudák a preto má v krvi, aby si volačo privyrobil. Chce postupovať hore aj na úkor iných. Až budeme zaistený hmotne tak, že keď si nechám na ulici peňaženku a nikto mi ju nevezme, potom môžeme takéto maličkosti aj zazlievať. Kamže to však zabehávam?

Keď sme už boli po týždni dokonale usalašení a nikto nám pod ranu neprišiel, museli sme si ísť pozrieť Germána sami. Veď načo sme tu. Poniektorí moji príslušníci sa dosť dlho na mňa hnevali, že som ich posielal keď to nebolo treba, ale sám som išiel prvý a preto nemohol mi nikto nič vytýkať (len snáď keď by z strachu o svoju kožu). Hliadkujeme do dolín zvažujúcich sa do Považia. Zájďeme si v noci do Ludrovej, Štiavnic, Sliačov, Krmeša, Vlachov a Teplej (obce obsadené Nemcami) a sem-tam si každý svojho nájde. Donášame správy, zajatcov neberieme. Načo to chovať? Šťastie nás neopúšťa. Raz prinesú chlapci prestrelenú prilbu na hlave (hlava ja celá), inokedy má strelené do pušky, črepinka granátu pretrhne šaty, ale sme všetci.

¹⁰⁰ Npor. duch. (od 10. 10. 1944 kpt.), prednosta rim. katolíckej služby veliteľstva VI. taktickej skupiny.

¹⁰¹ Pplk. zdrav. MUDr. Ján PAŠKAN, * 27. 1. 1907 Ochtiná – † 1. 9. 1989 Bratislava, zástupca prednostu zdravotnej správy I. čs. armády na Slovensku.

¹⁰² Hospodárska správa.

Lekár mi hovorí, že nám chýbajú lieky a vraj ani Korytnica, ani Bystrica ich nemá nadošť. Hlavne je bieda o vitamíny. Jaj, veď len treba povedať a vec sa zariadi. Zobral som si zoznam potrebného, Jana Michalku por. z Ploštína, Karola Bielčíka a reku poďme. Poznal som dobre VZS¹⁰³ v Mikuláši a jeho veliteľa (ten už bol v Nemecku, ale jeho žena Češka, Milena, bola tam, tiež bývalí dôstojníci nešli s nami) podarí sa len voľačo na nich vymámiť. Pekne popod hory do Ploštína, tam sa odložili uniformy, obliekli sme sa za murárov a pod. Karol šiel vyšetrovať stav letiska Mokrad' a ja s Michalkovým bratom ako riadny murársky pomocník do Mikuláša.

Vo vrecku pištoľka a v druhom granát a smelo sa na Vrbický most. Stoja na ňom dvaja postí¹⁰⁴, potia sa mi dlane, ale len smelo. Nevšímli si nás. Vo Vrbici som sa stretol s ing. Fedorom Dropom a ten ma hneď poinformoval čo kde je. VZS je vraj obsadený Nemcami, ale sú tam aj Bálintovci. No, to je dobre.

Post stál pred bránou, ale zo sokolského ihriska dalo [sa] do bytu Milene cez plot ako na vohľady a už som v objektoch. Milena, ktorú Nemci strážili v noci, aby sa jej ako manželke mjr. SS nestala krivda, trocha sa preľakla, ale uspokojila sa keď som prehlásil, že u nej bude najistejšie nocovať. Previedla má do bytu Bálinta Laca a ten hoci sa sprvu krútil, do rána pripravil všetko potrebné. Bolo toho za dobré dva batohy. Ráno zase cez plot, Milena podala batohy a naložení ako mule, naplnení správami od dr. Terena a dr. Rajniaka, ktorých som si v sprievode Mileny dovolil navštíviť, zase nie k ich velikej radosti (čo sa však dalo robiť?), pochodovali sme k poslednej prekážke – Vrbickému mostu. Ten bol hranicou medzi územím našim a nemeckým. Nemci vari mali slepé oči, nechali nás voľne prejsť. Bola to Wehrmacht a tí boli radi, že sú ešte nažive. Do večera zase popod hory 45 km do nôh a sme znova ako doma.

Takto som bol v Mikuláši dva razy. Mal som sto chutí vybrať celý nem. dôstojnícky zbor z jedálne Európa, ale dr. Teren ma prehovoril, že by to bola škoda, lebo veliteľ mesta mjr. Kühne, profesor z Hamburgu, je vraj veľmi zhovievavý a po týchto by mohli prísť horší, takže našim činom by sme spôsobili represálie proti civ. obyvateľstvu. Mal pravdu. Veď z Mikuláša sa odnášalo všetko do Iľanova a odtiaľ do Demänovskej doliny a tam si to preberala armáda a dopravovala na hranskú stranu Nízkyh Tatier. Cirkusáckym kúskom by sa bolo toto všetko znemožnilo.

V Železnom bolo výcvikové stredisko partizánov pod velením npor. Krzysteka a na hornom konci Lužnej štáb veliteľa Veličenka. Sprvu sme sa nemohli dohodoriť o spolupráci, ale po dlhšom presviedčaní uznali a prispôbili sa. Nebojovali však rozumne. Znepokojovali tiež obyvateľstvo Liptovských obcí, ktoré bolo plne na našej strane a takto viac razy znemožnilo nám uskutočnenie poctivo pripraveného prepadu. Uvediem prípad. V obci Vlašky bola nepr. posádka v sile dobrej čaty. Všetko Wehrmacht, mimo niekoľko SS manov. Pomocou hájnika z Krmeša podarilo sa nám naviazať s nimi styk a presvedčiť ich, aby prešli k nám, že sa im nič nestane a nemusia každú chvíľku čakať od nás prepad a pobitie. Dohovorené bolo presne miesto kde nechajú zbrane a ako zneškodníme SS. Tri hodiny pred našim príchodom zašiel tam partizánsky odriad a bez rozumu začal strieľať a hádzať granáty. Wehrmacht vidiac, že sme to nie my, opätovala paľbu, traja partizáni boli ťažko ranení a ostatní ustúpili. Viac sme spojenie nedostali. Podobný prípad som mal v Ludrovej, kde zase ustúpili Nemci a partizáni nám doviedli 40 zajatcov – civ. obyvateľov Ludrovej. Mimo toho zapálili štyri domy a viacerých civilov ranili cez okná.

Postavenie nad Nem. Ľupčou je priechodové postavenie pre styk s Liptovom a Oravou. Tadiaľ prechádzajú vozy, prichádzajú k nám civ. osoby liptovských dedín aj so zbraňami.

¹⁰³ Vojenský zdravotnícky sklad.

¹⁰⁴ Členovia stráže.

Tadiaľ sa šuchnú vojaci utekajúci ešte stále z východných divízií. Tu sa vykonáva kontrola a preverovanie. Tu sme zachytili niekoľko členov HG s VOP¹⁰⁵ podpísaným plk. Golianom. Tadiaľto prešla skupina Jamriškova¹⁰⁶ z Oravy.

Rota v Lužnej sa mi otravuje a má veľmi ďaleké cesty po Nemca. Bude i lepšie, keď sa posunieme dopredu. Pplk. Černek s tým súhlasil a hneď sa vysunuli tri družstvá na severné svahy Červenej Magury, Brankova a Salatína. Tu chránia priechody, priešmyky z údolia Váhu do údolia Lužnej. Za pomoci civ. obyvateľstva postavili sa zase dokonalé zemľanky, aby chlapci netrpeli počasím a dobré pozorovateľne a streliská.

Tam bol krásny život pre toho, kto chcel krásu vidieť. Tam sa dalo spievať o kráse peknou nadšený. Nebyť toho, že človek videl občas vyrútiť sa chlapa s modrou nemeckou uniformou s rozťahnutými rukami, nebol by vedel načo je tam a bol by som veru myslel, že som na krásnom výlete. Doliny zaliate mliekom hmly, osvetlenej už troška zubatým slnkom, vychodiacim z poza Prašivých hôľ, boli úchvatné. Tu by bol býval na mieste filmár – komora a zvečniť tento život. Že niekedy miesto Nemca prišiel pozorovateľovi pred ústie hlavne srnec, lebo jeleň (práve ručali), tomu sa nedalo zabrániť a bolo prilepšenie k strave. Žili sme tam životom kultúrnych ľudí a konali aj svoje náboženské a ľudské povinnosti. Manželke môjho poručíka Marušica sa narodil na Železnom malý partizán. Pokrstili ho dvaja farári: Ďurica¹⁰⁷ a Murgaš za účasti obyvateľov Železného, partizánov a civ. obyvateľov – evakuantov.

Bral som na tejto rodinnej slávnosti tiež účasť ako krstný otec. Ešte o civ. obyvateľstve evakuovanom z Ružomberka. V Lužnej bol ONV a tiež MNV z Ružomberka. Títo chudáci nevedeli si rady ako svojich príslušníkov vyživiť. Bolo ich tam hodne. Mali vojenskú kuchyňu a varilo sa. Obyvateľstvo však bolo proti nim. Zrejmé. Boli leniví a darebáci. Každý sa cítil byť trpiteľom, ale pohnúť rukou vo svoj prospech, to nie. Jednoducho sa nariadilo Lužnej odovzdať x q zemiakov. Chlapi boli u partizánov, lebo narukovaní a zemiaky kopali len ženy. Keď videli, že evakuanti ani prstom nehnú pre svoju výživu, mimo toho, že so šálkou idú ku kuchyni, veru pre nich kopat' nechceli. Prišli páni z MNV za mnou, ako veliteľom obce, aby som to dedine nariadil. Naopak, vykrstil som ich, aby dedinu nepreťažovali, veď tá pre povstanie najviac vykonala a venovala, nech si idú pracovať sami. To im bolo veľmi proti nosu. Ako som zistil, ani len ubikácie si nepozametali a keď vymietali to len k našej kuchyni. Keď som zakročil, bol som zlý a všetci vojaci. Roznášať však klebety a nepravdivými chýrmi šíriť paniku, na to boli. Vždy balili kufre, keď sme mali len troška neúspech a šomrali, že čo sme to za vojakov, ale aby sami boli vzali automaty do rúk (zdraví chlapi) a šli si svoj Ružomberok oslobodzovať, to nie. Dnes sú najväčšími hrdinami, sedia v Ružomberku na prvých miestach a za vojakmi pľujú, ako to robili aj za povstania. Sobci – ziskožravci.

Tak nám kľudne plynul život. Každý druhý deň som si zašiel na hliadku zrekreovať sa z denných trampôt v horách a zase úradoval.

Ej, veru úradoval. Dôv. jednacích protokol za 6 týždňov vedenia mal voľačo vyše 200 čísiel. (Má ho Dr. Mrlian, ten to vie lepšie povedať.) A aké hlúposti si nechával hl. štáb hlásiť: koľko vraj sme postavili bunkerov, pre koľko ľudí, koľko klincov, kramlí, dosák, guľatiny od 10 cm do 15cm, koľko korún sa zato vydalo a podobné priania mali. No, veď museli pred Viestom vykázat' aj voľajakú činnosť. Inak by ich bol iste vyhnal na naše miesta a toho sa asi báli ako čert kríža.

¹⁰⁵ Vojenský osobný preukaz.

¹⁰⁶ Mjr. gšt. Dušan JAMRIŠKA, * 21. 9. 1903 Mošovce – † 10. 10. 1979 Sučany, veliteľ posádky v Dolnom Kubíne, veliteľ samostatnej vojenskej skupiny „Orava“.

¹⁰⁷ Andrej ĎURICA, prednosta ev. av v. služby veliteľstva VI. taktickej skupiny.

Dňa 10. okt. 1944 na nar. vel. let. I. ČSA odoslal som všetkých výkonných letcov na Tri Duby, odkiaľ boli preletení do Poľska na výcvik. Odišiel mi npor. Kolembus (už som bol mu priznanie hodnosti vychodil), npor. Dulla, npor. Cvacho a por. Dobiš. Tento išiel za veliteľa dielni na Tri Duby miesto npor. Vršanského. Tiež mi odišiel početný rt. Merčiak. Nuž zostalo nás menej. Chlapcom, ktorí odlietali do Ruska na výcvik, sme skoro závideli. Veď výcvik v zázemí je predsa len lepší ako tu sa plahočiť po horách. A kto vie, čo ešte s nami bude. Povedali sme si však jedno: my budeme tu bojovať, oni sa asi už do bojov ani nedostanú, preto kto z nás ostane živý bude aspoň hrdina (ono to vypálilo trochu naopak – zahraničný je len predsa zahraničný).

23. október 1944

Končí naše pomerne kľudné žitie v úseku. Nepriateľ postupuje na Vlkolinec a tiska sa do údolia Revúcej. Vel. skupiny mi dáva o 22.00 hod. rozkaz vyslať k Ludrovej jednu čatu na zabránenie vstupu do Ludrovskej doliny, lebo od Ružomberka badať silnejší pohyb nepriateľa. Iste sa pokúsi dobyť "oko do Liptova" Ostrô.

Čata došla do Ludrovskej doliny pozde, lebo nepr. rota, snád' aj dve prešli už boli 1/3 doliny a odbočili do lesa smerom na Ostrô. Čata postupovala až k Ludrovej, kde vyčkala do svitania.

24. október 1944

Čata Marušic bojuje na okraji Ludrovskej doliny s nepriateľskými posilami. Dobře sa držala a zastavila postup posíl na celé dopoludnie. V boji pobila 7 a zajala 4 Nemcov (2 Belgičania a 1 Francúz). Po poludní ustupuje bojom.

Ráno, o 5.00 vybral som sa s hliadkou 8 mužov zistiť čo je v Ludrovej. Narazili sme na chodník vedúci do lesa a pri ňom potratené míny, strelivo a výstroj. To tu šli Nemci. Nechal som jednu spojku pre Marušica a postupoval chodníkom za nepriateľom. Bolo mi hneď jasné, že títo sa chcú dostať na Ostrô od chrbita. To by bola pre našich veľká rana.

O 8.00 zahajuje boj Marušic. Ten si už poradí, veď je dobrý vojak. Postupujeme ďalej. Za chvíľku nato začína boj o Ostrô. Boj tuhý a krutý. Naši sú zovretí v kruhu a Ostrô nesmie padnúť. Ponáhľame sa. O pol 10 už počujeme strieľať v lese tesne pred sebou. Už sme Nemcom v päťách. Posielam jedného vojaka (Schvarca) s fonogramom, hlásením k najbližšiemu telefónu a žiadam od veliteľa skupiny aspoň jednu čatu, ktorou by som zaútočil do tylu. Ostali sme siesti. Por. Kaňák, strelec Žucha a ja pôjdeme zaútočiť na rdst, ktorou veliteľ riadil paľbu mínometov, des. Kyšaj a dvaja vojaci od nás vľavo zaútočia na čatu pripravujúcu sa k útoku. Márnosť, povedal som si, veď sme len po traja, ale les je náš, my ho poznáme, preto len do nich. Podarilo sa nám priblížiť k veliteľskému miestu na 100 krokov. Vpravo – vľavo od nás nepriateľ. Jednať rýchle, aby sme neboli zavretí. Dávka z guľometu zastaví činnosť rádiostanice. Utíchne hlas veliteľa. A teraz do nich automatmi a granátom. Traja zvríeskneme hurrá a dávky sa sypú. Nemec nevedel skade. Pred nami asi 200 m postupuje v lesnej ceste nepr. pod Ostrô. Daj sem guľomet (mal poruchu) Šaňo Kaňák strieľa napravo – naľavo ja, opriem guľomet o plece Žuchu a do nich. Sype ten náš guľomet presne do závoza. Nemci si asi myslia, že vlastní do nich režú, preto bezradne poskakujú. Lenže zbadali nás. Obrátili guľomety do nás. Útočia. Halúzky sa sypú. Kaňák skočí ku mne: nemám streliva. Strelec ukazuje zásobník. Ja už nemám. Švarc nám s piatimi zásobníkmi pošiel. Čo robiť? Ustupujeme. Každý má ešte štyri náboje. Presne vyrátané tri do Nemca a jeden do seba. Stačili sme ešte skočiť za skalu a nadväzujem spojenie s tromi vľavo. Našli sme ich. Postriekali obsluhu mínometov a načapli na zbieračov ranených. Tí už vraj zbierať nebudú. Nábojov tiež nemajú len po zásobníku. Chyba. Nútení sme stiahnuť sa a nechať Nemcov (asi čatu) útočiť na nás vo svahu poniže. Len nás hľadáte a strieľajte.

Je poludnie. Boj na Ostrom zúri s nezmenšenou prudkosťou. Márne škripeme zubami a kľajeme, nemôžeme našim pomôcť.

Pozorujem boj. Ved' sme len 500 m od vrcholca Ostrého. Čupíme za skalou na Homôlke pod zalesneným Brankovom a vidíme, že naši ustupujú. Zúri boj muža proti mužovi. Ako radi by sme boli prebili sa medzi našich, ale medzi nimi a nami sú rady nepriateľa s plnými zásobníkmi a fúrou granátov. Naši sa púšťajú dolu svahom. Prebili si otvor do doliny Revúcej. Do vrcholca Ostrého trepú naši delostrelci, trepú Nemci delami aj mínometmi. Z vrchu sa kúri ani zo sopky. Ozvena znásobuje výbuchy.

Blíži sa ktosi k nám hore svahom. Zacielime. Chlapci v našich uniformách. Kto ste? Volám na nich. Partizáni, skríknu a uskočia za stromy a utekajú. Sú partizáni, alebo domobranci? Pozdejšie sa zistilo, že boli partizáni. Dobré, že sme ich neskosili. Boj tichne. Len delostrelec ruší kľud. Mrká. Žalúdky škvrkajú a smäd je hrozný. Zas sa niekto blíži od holého Brankova. Kryjeme sa a vyčkáваме. Sú to partizáni. Je ich dvadsať. Za nimi vraj ide mnou vyžiadaná čata. Poďte chlapci, zaútočíme ešte na nich. Doplnujem si strelivo a vyrázime. Postupujeme po miestach nášho malého útoku. Našli sme hodne krvavých škvŕn po zemi a listoch. Blížime sa opatrne. Už je skoro tma. V tom: Halt, wer da! a strieľa. Aha, si poplašený. No ešte sa neprezrádza. Obchádzame ho. Tu počujeme: Mein Mutter. Tak bolo Ti to treba? Kaňák a moji vojaci nevládzu. Mne tiež nohy akosi brnejú a nechcú niešť. Druhý strážny. Nuž, chlapci, tu máte Nemcov, dajte im aj Vy troška do tela, my už nevládzeme.

Pobrali sme sa vlečúc naspäť. Do svitania sme sa dostali k nášmu družstvu zmordovaní. Odtiaľ som podal kpt. Strakovi hlásenie. To však už nepomáhalo, lebo Ostrô bolo definitívne stratené.

Doma som sa dozvedel, že včera bol na Lužnej mjr. Ďumbala z Bystrice zaistiť ubytovanie a sklady pre svoje jednotky. Bystrica bude vraj vyprázdnená a preto sa pripoja k nám. Že už raz.

25. október.

Došla rota letcov z Bystrice. Privážajú proviant, zásoby a rdstanice¹⁰⁸. Partizánske štáby opúšťajú Lužnú, Železnô a odchádzajú na Prašivú a do Dolnej Tureckej.

Družstvá vysunuté na Brankove a Červ. Magure nehlásia žiaden pohyb nepr. Pádcom Ostrého stratila naša skupina pozorovateľňu, ktorou bol ovládaný celý dolný Liptov. Nebola by to bývala ešte nenapraviteľná škoda, keby sa nepr. jednotky netískali do chrbta skupiny z Turca Gaderskou a Necpalskou dolinou. Tým sme boli od Šturca odrezaní a jednotky museli sa brániť na tri strany.

Popoludní, pod vplyvom správ, ktoré doniesli letci z Bystrice, vybral som sa hľadať výhodnejšie postavenie v horách, miesto, kde by sa dalo brániť, bývať a uskladiť zásoby. Našiel som ho pod Chabencom v doline Veľký Oružný vo výške 1500 m. V prípade zhoršenia sa situácie posťahujem sa tam. Lupčiansky komposesorát postavil tam dve veľké kravárky, tam budeme aj pod strechou, aj sa môžeme brániť. V úmysloch ma utvrdil ešte viac kpt. Puchý, ktorý prišiel hľadať miesta pre proviantné armádne sklady. Pozde. Ledva sa už sám dostal do Bystrice.

26. október 1944

Už bolo jasné, že sa povstanie chýli ku koncu. Do Lužnej došla rota Leteckej školy. Z ich výpovedí dá sa usúdiť, že B. Bystrica sa brániť nebude a nutné je ísť hlbšie do hôr. Včera vybrané postavenie sa pre nás veľmi dobre hodí. Preto pôjdeme tam. Nariadil som previezť všetky zásoby proviantu, vystroja, slovom všetko čo mal prápor, na spodný koniec doliny

¹⁰⁸ Radiostanice.

Veľký Oružný. Najali sa desiatí povozníci z Lužnej, ktorí transportovali na svojich vozíkoch náklad ďalej až na tzv. prvé postavenie na kóte 1041.

Podľa nar. I. VČSA prevzal účtovník práporu u HS gázu na tri mesiace vopred pre všetkých gázistov práporu, proviantnému Dr. Hudcovskému som nariadil odobrať proviantu pre celý zvýšený stav práporu na 8 dní. Po menších ťahačkách s intendantom sa všetko pred večerom previezlo z Korytnice do Lužnej a hneď v noci ďalej.

Cez postavenie začínajú prechádzať jednotlivci od B. Bystrice a tvrdia, že boli veliteľstvami rozpustení.

19.00 hod. mal som nepríjemný výstup s partizánmi za npor. Culku¹⁰⁹. Skoro sa na ulici strieľalo.

Vysunuté družstvá sú nespokojné a stále dávajú dopyty, čo bude s nimi.

27. okt. 1944

Npor. Culka rozpustil rotu LŠ¹¹⁰. Došlému mjr. Ďumbalovi podarilo sa zorganizovať asi 60 mužov. Dal mi ich k dispozícii a keďže Lipt. Osada po bombardovaní Nemcami bola vyprázdnená, zasadil som ich na svoje ľavé krídlo na obranu vstupu do Lužnej od Osady a od sedla Váhanky. Cez postavenie prechádza každú hodinu viac a viac utečencov od Bystrice. Šíria paniku a ťažko môžem udržať svoje mužstvo na postaveniach. Večer došiel do Lužnej s rotou npor. Kadúce¹¹¹ z Brankova. Ubytoval som ich v škole, odkiaľ už všetci evakuanti, pobaliaci kufriky, odišli. Do rána zostali porote len pušky a strelivo. Mužstvo bolo do chlapa preč. Ha Železnom sa organizuje part. jednotka pod velením pplk. Veličku. Zachytávajú utečencov a organizujú ich pre ďalší odpor. Je tam tiež dr. Hirner.

Večer sa skupinky utekajúcich cez Prašivú zmenili v skupiny, ba celé húfy. Vyprávajú o rozbití armády na Starých horách a Donovaloch. Sprvu som ich zachytával, že vytvoríme silnú obranu pred Lužnou, ale nedali sa nijako udržať. Vidiac márnosť svojho počínania, nechal som ich voľne prechádzať. Boli by aj tak len na príťaž a vyjedali by zbytočne zásoby.

28. október 1944

04.00 telefonická správa z veliteľstva skupiny (npor. Čabelka): ruším linku, však vieš prečo. Koniec. Viac som sa nedozvedel. To prečo mi ešte nebolo jasné.

07.00 hod. vyslal som spojky (des. Valner a voj. Cocher) do Korytnice na vel. skupiny, žiadajúc rozkazy. Vrátili sa o 11.30 a hlásili, že v Korytnici je úplný zmätok, každý si robí čo chce a najvyššia šarža je slobodník. Vojaci a civ. osoby rozkrádajú int.¹¹² park. Pováčšine je vraj všetko opité.

Ihneď som stiahol dve družstvá z Červenej Magury a nahradil nimi čatu LŠ proti Váhankam. Dve družstvá zo Salatína dirigoval som pred Železné, aby tvorili záchytné pásmo, aby v prípade silnejšieho náporu, že bude musieť ustúpiť bol kto podchytiť nepr. nápor a my z Lužnej sme mohli ustupovať lesnými cestami. Nad Lužnú som zasadil aj čatu LŠ.

Dopoludnia bol aj od Osady aj od Korytnice klúd. Vyvážame posledné zásoby z Lužnej a ponechávam len suchú stravu na dva – tri dni. Viac neverím, že by sme v Lužnej ostali.

13.30 hod. postupuje od Osady do Lužnej skupina asi 45 Nemcov. Ponechali sme ich dôjsť na dostrel a paľbou skoro polovicu položili. K večeru vedený silnejší útok a zároveň sa blížila čistiacie jednotky od Prašivej a tiež od Ludrovskej doliny.

¹⁰⁹ Npor. Štefan CULKA, 22. 1. 1912 Trnava – † ?, veliteľ 1. čaty leteckej rotý npor. Minku.

¹¹⁰ Letecká škola.

¹¹¹ Npor. Jozef KADÚC, veliteľ 1. rotý 52. pešieho práporu.

¹¹² Intendančný.

Mám v Lužnej 4 slabé čaty celkom asi 100 mužov. Ich morálka je už hodne pokleslá.

Starosta obce ma žiadal, aby som už Lužnú nebránil, veď proti z troch strán postupujúcemu nepriateľovi sa ťažko bude brániť. Dôvodil, že keď bude boj o Lužnú, dedina z dreva zhorí celá a ubrániť sa neubránime. Mal pravdu. Škoda by bola životov ako z radov mojich chlapcov, tak z obyvateľstva.

Pod tlakom z troch strán postupujúceho nepriateľa, nariadil som ústup družstiev zo západného okraja obce o 17.30 hod. Mužstvo prekročilo postavenie 2. čaty LŠ vých. Lužnej asi 300 m a zhromaždilo sa pred Železným, odkiaľ bolo do Oružnej odvezené autami.

Nad ránom stiahol som po odchode part. skupiny Veličku zo železného tiež 2. čatu LŠ. Do svitania sa stiahla aj vlastná 2. rota z Ľupčianskej doliny, hodne preriedená o utečencov. Týmto skončila bojová činnosť VI/53 práporu (býv. Leteckého parku).

29. okt. 1944

Stav jednotky: 17 dôstojníkov (7 sa pridali), 5 rtm. a 172 mužov.

Jednotku som rozdelil na 12 silnejších družstiev. Veliteľom každého bol dôstojník.

Dve družstvá mali za úlohu zaistiť vchod do doliny Veľký Oružný, dve pripravovať ubytovanie na kóte 1504 a zbytok na vlastných chrbtoch presunoval dovezený materiál. Do postavenia boli vysunuté všetky zásoby proviantu, výstroja, správkového materiálu, lieky, 25 oviec, 15 kráv, kuchyne, rádiostanice a veľké prebytky zbraní (pušiek a streliva). Pracoval každý, dôstojníci aj mužstvo. Takto s vypätím všetkých síl bolo do večera 30. okt. presťahované do postavenia všetko. Autá, ktoré nemohli po horských cestách ďaleko, boli poškodené, skryté v lese.

Cez postavenie prúdili stále stovky vojakov aj civilov, mužov i žien. Jedni utekali z Bystrice do Liptova, druhí z Liptova na hrebene Nízkych Tatier. Pohľad na týchto zúbožených bol strašný. Sprvu sme to chovali, veď každý sa zaprisahával, že ostane u nás a bude bojovať, ale po občerstvení šli ďalej. Preto som zakázal vydávať pre nich akúkoľvek stravu.

31. okt. 1944

Nemci obsadili Železnô a Ľupčiansku dolinu. Pripravovaná obrana postavenia. Na dobré výstrely zamierené ŤG¹¹³, postavené vysunuté družstvá a všetky obranné jednotky pospájané telefonicky.

Spolupráca s partizánmi nemožná. Do rána 31. okt. rozbili nám jednu rdst. a do voza sa nasťahovali s devuškami. Odzbrojili troch strážnych a odohňali ovce. Dôstojníka, vyslaného kúpiť ešte kravy, ozbíjali o peniaze. Dvoch príslušníkov zastrelili pri Kľačanoch hnusne od chrbta a zobrali im baganče. Pomer medzi nami a nimi bol taký napätý, že mohol každú chvíľku vypuknúť v otvorený boj.

1. nov. 1944

Z rečí chlapcov, hlavne tých, ktorí prišli medzi nás pozdejšie, som vycítil, že nemienia dlho ostávať v horách a skutočne do dnes ráno ich 12 ušlo. Táto nálada bola podporovaná hlavne výpoveďami mnohých utekajúcich z Bystrice a okolia, že gen. Viest nariadil rozpustiť jednotky, aby sa slovenskí chlapci zachránili a ihneď po príchode ČA pridali do boja proti Nemcom. Dôvera vo víťazstvo pred koncom zimy ochabovala. Z týchto dôvodov rozhodol som sa ísť do L. Sv. Mikuláša zistiť stav a úmysly Nemcov. Pred odchodom dal som vyplatiť mužstvu žold a vydať náležitosť cigariet.

Do večera tohože dňa som sa dostal do Lipt. Sv. Mikuláša. Až dňa 2. nov. som od okres. veliteľa HG zistil, že Nemci zajtra, t. j. 3. nov. budú útočiť na doliny Ľupčiansku, Dúbravskú

¹¹³ Ťažké guľomety.

a Demänovskú. Do každej doliny vnikne silný prápor, podporovaný mínometmi a delostrelectvom. Ponáhal som sa s touto správou k mojim, ale nebolo mi dopriane dostať sa k nim. Do polnoci som došiel do Laziska, kde ma prehovorili aby som ďalej nešiel, lebo keď neviem heslo, môžu ma part. stráža odstrelit'. Ráno zavčasu som informoval pplk. Miloša Vesela v Dúbravskej doline. Dozvedel som sa, že väčšina mojich chlapcov už sa rozišla. Cestou na hlavnú cestu dolinou zajali ma partizáni skupiny Kvetinský¹¹⁴. S veliteľom aj náč. štábu som bol známy a preto už keď som stál opretý o strom, pripravený na odstrelenie, dozvedeli sa títo, čo ich ľudia mienia robiť, zabránili tomu. Informoval som Kvetinského čo podnikajú dnes Nemci, ale nechcel veriť. Žiadal som ho, aby ma ihneď prepustil cez jeho postavenie k mojim, lebo som už mal len asi hodinu cesty, ale zdržoval ešte minutečku a minutečku, až sa dostali k postaveniu Nemci. Partizáni sa rozbehli a mňa, nakoľko som bol bez zbrane, zajali Nemci. Večer sa mi podarilo v Pavčinej Lehote ujsť a do rána som sa dostal do Ploštína, kde som sa stretol s niektorými mojimi dôstojníkmi.

Prápor sa po mojom odchode držal. Dňa 2. nov. prišla do nášho postavenia 2. paradesantná brigáda, ktorá sa podľa výpovedí chovala tak ako aj partizáni. Všetko bolo ich, len oni mali právo byť z nami dovezeného proviantu, moji chlapci nechtiac sa podrobiť cudziemu veleniu, len môjmu, boli svoloč, bola im odoberaná výstroj, zbrane, so zásobami proviantu bolo nemilobohu mrhané. Nie sú zvyklí na takéto jednanie v noci z 2. na 3. nov. odišli z postavenie skoro všetci. Niekoľko málo sa pridalo k brigáde, kde bojovali do konca vojny. Brigáda Prikrýla¹¹⁵ sa udržala v postavení ešte 6 dní a potom bola nemeckými mínometmi vyhnaná.

Z pozostatkov práporu boli niektorí moji chlapci chytení a odvečení do zajatia, niektorých chytených sa mi podarilo po mojom úteku Nemcom vytiahnuť z kasáren do nemocnice v Palúdzke a odtiaľ na slobodu.

Celkove z môjho práporu nepadol v bojoch ani jeden. Dvoch zastrelili partizáni a jeden zahynul na ceste zo zajatia v máji 1945. Skoro si môžem povedať slovami písma: A z tých, ktoréž si mi dal, nestratil jsem žiadného.

Denník práporu zničil pobočník por. Blaško v Demänovej, keď bol v noci 3. nov. s npor. Grúňom Nemcami chytený, archív práporu zakopaný 125 rokov jz. kóty 1504, bol v júni 1945 vykopaný a odovzdaný V. odboru Povereníctva informácií.

Keď už Nemci po mne v L. Sv. Mikuláši pátrali odišiel som v polovici novembra domov do Pukanca, kde som sa skrýval do 20. decembra 1944, kedy som sa prihlásil u ČA; založil som s povolením ČA zbor. milície v Pukanci, s ktorou som chodil na hliadky a výzvedy. Od 20. januára 1945 prevzal som velenie nad organizujúcou sa čs. samostatnou rotou v Leviciach a po jej zaodiatí a vyzbrojení bol som zasadený ako čs. rota v úseku ruského pluku na rieke Hron. V marci 1945 z poverenia štábu armády Malinovského prevzal som s rotou poriadkovú službu v evakuovaných Leviciach až do útoku cez Hron 25. marca 1945.

Bývalý veliteľ VI/53 práporu
mjr. let. zbroj. Daniel Kunic
mjr. Kunic

¹¹⁴ Viačeslav Antonovič Kvitinskij, * 1920 Lepel' (ZSSR), veliteľ partizánskej brigády Klement Gottwald.

¹¹⁵ Plk. Vladimír Příkrýl, * 3. 8. 1895 Horní Studénky (Česko) – † 13. 4. 1968 Plzeň, veliteľ 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR.

**J. BYSTRICKÝ: BERICHT DES EHEMALIGEN KOMMANDEURS DES
INFANTERIEBATAILLONS VI/53, MAJOR DANIEL KUNIC, ÜBER DIE
TEILNAHME DER ANGEHÖRIGEN DES LUFTPARKS AUF DEM FLUGPLATZ
MOKRAĎ AM SLOWAKISCHEN NATIONALAUFGSTAND**

Im Militärhistorischen Archiv in Bratislava befindet sich ein nahezu unbekanntes Dokument über die Teilnahme der Angehörigen des Luftparks in Mokrad' am Slowakischen Nationalaufstand, das im April 1947 auf Anfrage des Betrautenamtes des Slowakischen Nationalrats für Informationen vom ehemaligen Kommandeur des Infanteriebataillons VI/53, Major Daniel Kunic, erstellt wurde. Der Autor des Dokuments wurde am 4. Januar 1911 in Pukanec geboren und war von Beruf Lehrer. Am 6. Juni 1931 wurde er in die tschechoslowakische Wehrmacht eingezogen und trat am 1. Oktober 1931 seinen Präsenzdienst im Infanterieregiment 26 an. Später absolvierte er die Schule für Infanterieoffiziere der Reserve. Nach der Übernahme in die slowakische Wehrmacht wurde er im Februar 1940 im Rang eines Infanterieleutnants aktiviert und zwei Monate später zum Luftdepot in Nitra versetzt, das später in Luftpark umbenannt wurde. Nach der Verlegung des Luftparks nach Trenčianske Biskupice (Dezember 1940) und später nach Mokrad' (März 1943) bekleidete Kunic vom 1. Januar 1941 bis Mai 1944 die Position des Kommandeurs der Versorgungskommandos. Im Frühjahr 1944 engagierte er sich aktiv im antifaschistischen Widerstand innerhalb des Luftparks auf dem Flugplatz Mokrad'. Nach dem Ausbruch des Slowakischen Nationalaufstands am 29. August 1944 übernahm er das Kommando über den Luftpark und formte aus dessen Angehörigen eine Kampfereinheit, die am 10. September 1944 in die VI. Taktische Gruppe als Bataillon VI/53 (Deckname: „Löwe“) eingegliedert wurde. Nach Kriegsende setzte er seinen Dienst in der tschechoslowakischen Armee bis zum 31. Dezember 1957 fort, als er im Rang eines Obersts in die Reserve entlassen wurde. Der Bericht ist chronologisch aufgebaut und bezieht sich auf die Ereignisse des Slowakischen Nationalaufstands.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

Vojenský historický archív Bratislava, Zb. č. 9, Československá armáda v Slovenskom národnom povstaní 1944, šk. 25, a. j. 72-9. Letecký park v Slov. nár. povstaní.

Vojenský historický archív Bratislava, f. 1. československá armáda na Slovensku, šk. č. 5, sign. 4/B/37/5. Prílohy k vojnovému denníku.

O autorovi/About the author

plk. v. v. Doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc.

Čiernovodská 9, 821 07 Bratislava

e-mail: bystricky.j@gmail.com